

KÜLMISSZIÓ.

Evangélikus hittérítési folyóirat.

Megjelenik minden negyedévben egyszer.

Felolós szerkesztő és kiadó:

Scholtz Ödön, evangélikus lelkész

Ágfalva (Sopronmegye),

kihér a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendők.

Előfizetési ár egész évre 1 korona:

Egyes szám ára 15 kr.

Hirdetések egyezés szerint számíttatnak.

Hirdessétek a Pogánynépek között az Ő dicsőségét, minden népek között az Ő csudadolgait! Mert nagy az Ur és igen dicséretes: tisztelendő minden istenek felett! 96. zsoltár 3—4 vers.

Részlet Pank lipcsei superintendens egy missziói beszédéből.

. . . Mig Mártha az Ur iránti szeretetből a vacsoránál szolgált (Ján. 12., 2.), Mária egy font igaz nárdusból csinált drága kenetet hozott s Jézus fejére töltötte (Máté 26., 7.). De lassan folyt a drága kenet az edény szűk nyakából, eltörte tehát az alabastromból készült szelencét, mire az egész kenet Jézus fejére ömlött: a ház pedig megtelék a kenetnek illatjával. Amint ezt a képmutató Júdás észrevette, látszólag megbotránkozott felette s haragosan mondá: „Miért nem adták el e kenetet 300 pénzen és miért nem adták a szegényeknek?” De a többi tanítványok is megharagudának, ezt mondván: „Mire való ez a haszontalan tékozlás?” . . . úgy hogy Mária tettét tulajdonképen mindnyájan céltalan tékozlásnak vagy legalább is túlságos rajongásnak tartották.

Szegény Mária! Milyen nehéz *passziót* kellett az Ur iránti szeretete miatt ezuttal is elszenvednie! De nem áll egyedül; elég *szenvedőtársa* van napjainkban is . . . S ezek egyike a *misszió*. A misszió is szereti Krisztust, tudja mily sokat nyert tőle, fájdalommal gondol rá, hogy hány millió ember nem tud még róla semmit,

hogy még 800 millió, tehát csaknem kétszer annyi pogány lakik a földön mint keresztény s azért szivesen áldoz a szeretet oltárán, hogy a hittérítők elvihessék ezen pogányokhoz is ama világosságot s megváltást, melyet Jézustól nyertünk; — s még is *mennyre ócsárolják szegényt.*

Mindenek előtt a régi Júdášhangot halljuk: *Miért nem adjuk a pénzt inkább a szegényeknek?* Nincs-e elég szenvedés és nyomor közvetlen közelünkben? Miért vonjuk el a segélyt saját nyomorúltjainktól s visszük a sok pénzt a fekete és barna vad népek közé? . . . Tudjátok-e mit ír Júdásról Szent János, ki ezen esetenél szintén jelen volt Bethániában? Azt, hogy „Judás ezt mondá, nem hogy néki a szegényekre gondja volna, hanem mivelhogy lopó vala“. Valjon ki adott többet a szegényeknek, Júdás ki most védőjökül tolja fel magát, vagy Mária? *S még ma is épen azok érvelnek a külmisszió ellen azzal, hogy fordítsuk a pénzt inkább a hazai nyomor enyhítésére, kik magok sem az egyik, sem a másik célra nem áldoznak semmit sem.*

De ha nem is állunk épen Júdás pártján, nincs-e a többi tanítványnak igaza, mikor haragosan kérdik: „Mire való ez a haszontalan tékozlás?“ mire való Mária, ez a túlkegyes és túlbuzgó rajongás? Hogyan — túlkegyes és túlbuzgó? Ha még azt mondanák, hogy „túláradó“! Mert tényleg így volt Máriánál: az Ur iránti gazdag szeretet nem fért keblébe, hanem *kiáradt* szívéből; önmaga, szíve volt a „drága kenetnek alabastromból csinált szelencéje“. S ugyanez volt a misszióknak is mindég és mindenütt éltető lelke: a Krisztusszeretete nem hagyott nyugtot a keresztényeknek saját hazájokban, hanem átáradt a haza szűk határain túl a szegény pogányok közé. S ha a szeretetnek ez a túláradása felesleges volna, felesleges és túlzott rajongás, nos Szeretteim! akkor túlzó rajongók voltak azon nemes lelkű férfiak is, kik hajdan Angliából s más országokból átjöttek a németországi őserdőkbe, magokkal hozva a keresztény hitet és keresztény kultúrát, mit életökkel és vérökkel pecsételtek meg;*) akkor Péter és Pál apostolok is száználmas rajongók voltak, midőn életök veszélyeztetésével Rómába vitték az Evangéliomot; sőt akkor maga az Ur Jézus volt a legelső rajongó, midőn itt, közvetlenül halála előtt, tehát oly időben, mikor a rajongók is kiszoktak józanodni, azon

*) Mi itt a magyarok apostolaira, Gellért püspök, I. István stb. gondolhatunk.

ünnepélyes szavakat mondá: „Bizony mondom néktek, valahol az egész világon prédikáltatik az *Evangelium*, amit ez én velem cselekedék, az is hirdettetik“ s ismét rajongó volt, midőn halála után, menybemenetelekor azon ünnepélyes végrendeletet adta: „Menjetekek el és tanítsatok minden népeket, megkeresztelvén őket az Atyának, Fiúnak és Szent Léleknek nevében“.

S mióta Jézus ezen szavakat kimondta, tudjátok-e, hogy mi a misszió? Nemcsak hogy nem valami rajongásszerű kedvtelés, nem is valami különös és rendkívüli szeretet az Ur iránt, hanem egyszerűen *köteles engedelmesség*. Isten Fia a missziót egyszerűen *megparancsolta*. Milyen katona volna az, aki, ha ura és királya ráparancsol, hogy *előre*, megállna s kritizálva azt kérdené, hogy: *minek?* S épen úgy, ha a mennynek és földnek királya azt mondja az ő kereszténységének: „*Menjetekek el!*“ mit gondolsz, jelentheti-e ez azt, mintha azt mondta volna: „*Miattam akár itt is maradhattok!*“

De különben is, mit használt Bethániában, hogy Júdás a fejét csóválta, a tanítványok pedig vállalkat vonogatták. A dolog megtörtént, a nárdus kiöntetett s a ház megtelék a kenetnek illatjával. S így van a misszióval is! A sok ócsárlás és kritizálás dacára is létezik, a missziói munka szakadatlanul növekszik s hála Istennek, egyre szaporodnak a keresztény országokban a Mária lelkek s a Mária szellemében nyújtott missziói adományok is... Szóval a misszió az idők folytán *kiáradó* edénynyé lett s az Isten háza megtelt a missziói áldozatok drága illatával, s akár örülünk neki, akár bosszankodunk miatta, az magára a szent ügyre valóban teljesen közönyös.

A lipcsei misszióegyesület évi közgyűlése.

A lipcsei misszióegyesület mint mindég úgy ez idén is a pünköstre következő szerdán, vagyis június 1-én tartotta évi közgyűlését *Lipcsében*. Az idei közgyűlés bizonyos jubileumi színezettel birt, mert épen 50 éve, hogy az egykor Drezdában alapított egyesület, a hittérítők alaposabb kiképeztetése végett, az *egyetemmel* bíró Lipcsébe tette át székhelyét.

1848. augusztus 29-én tartotta az egyesület első közgyűlését Lipcsében. Az egyetemi templomban *Harlesz*, a lutheri egyház nagy theológusa prédikált az egy akol és egy pásztorról (Szent János 10, 16), *Graul* pedig, mintegy be-

mutatva az egyesületet a lipcsei keresztényeknek, azon 3 kérdést fejtette ki évi jelentésében: kik vagyunk? mit akarunk s ki hatalmazott fel a munkára?

Akkor még csak 10 misszióegylet képviseltette magát a közgyűlésen s az évi bevétel alig volt 12,000 tallér s a néhány évvel előbb a régi *dán-hallei* missziótól átvett trankebari örökségtől eltekintve, az önálló működés eredménye alig érdemelt említést. S ma, 50 év után? A kis mustármag terebélyes fává növekedett, melynek nagyságáról legjobban meggyőz az idei közgyűlés lefolyása.

A közgyűlést megelőző ünnepi *istentisztelet* ez idén is a *Sct. Nikolai*-templomban volt s reggel 9-től 12-ig tartott. A „Komm, heiliger Geist, Herre Gott“ kezdetű ének után dr. *Hölscher* lelkész tartotta a liturgiát, majd a „Wach auf du Geist der ersten Zeugen“ kezdetű régi misszióének 4 versét énekelte a gyülekezet, mire dr. *Bezzel*, a neuendettelsai luth. diakonissza-anya-ház rektora lépett a szószékre s II. Kor. 4, 6—7 felett arról prédikált, hogy: *a misszió úgy eredetére, mint működésére valamint végcéljára nézve isteni munka*. A beszéd hatalmas bizonyítást tett az Istennek a Jézus Krisztusban megjelent kegyelméről s lelkes felhívást intézett az akadémiai ifjúsághoz s a művelt hajadonokhoz, hogy lépjenek minél számosabban a misszió szolgálatába s vigyék el az Isten kegyelméről szóló örömhirt, az Evangéliomot a távoli pogány népek közé.

A nagyhatású prédikáció után az „O Jesu Christe wahres Licht“ című énekből énekelt a gyülekezet 4 verset, mire v. *Schwartz* misszióigazgató olvasta fel *évi jelentését*. A jelentés elején megemlékszik egy német professzor művéről, ki 900 nyomtatott lapon lefordította a hinduk szent iratainak egy részét s a hozzá fűzött bevezetésben azt igyekszik bebizonyítani, hogy az emberiség vallásos öntudatanak két legfőbb terméke, az Uj-Szövetség s az Upanisadok nem állanak egymással egymást kizáró ellentétben, hanem a legszebben magyarázzák s kiegészítik egymást. *Schwartz* kimutatja ezen állítás helytelenségét, rámutat arra, hogy a kereszténység s hinduizmusz összekeveréséből új vallást csinálni, már több mint 100 éves eredménytelen törekvés, s imára szólítja a gyülekezetet a hittérítőkért, hogy ne hagyják magokat megrabolni az Istenben, a mi Urunk Jézus Krisztus Atyjában való hittől, az ilyen „emberi bölcseségnek és csalárdságra rendeltetett hiábavaló tudománynak általa, mely emberi rendelés szerint, e világnak betűi szerint és nem a Krisztus szerint vagyon“ (Kol. 2, 8).

Hogy ezen hitet már a gyermekek szívébe plántálhassák, a hittérítők nagy súlyt fektetnek *Indiában* az *iskolaiügyre*, mely rohamosan fejlődik. Míg 1893-ban csak 4800 gyermek látogatta ottani iskoláinkat, addig a tanulók száma 1897-ben 6600-ra emelkedett, kik közül 3705 pogány. Az *internátusokban* az akkori 512 növendékkel szemben ma 649 gyermek lakik, a *tanítók* s *tanítónők* száma 324-ről 384-re emelkedett ugyanazon idő alatt s hogy a szükségletnek megfelelhessen a misszió, a trankebari tanítóképezde képesítő vizsgáit tavaly egy negyed évvel siettetni kellett, hogy mindenüvé jusson tanító. Az iskoláztatás eredménye, hogy az egyháztagnak $34\frac{1}{3}\%$ -a ir és olvas,

mi annál többet mond, ha meggondoljuk, hogy az áttérők rendszerint analphabéták, s hogy Indiában átlag a férfi lakosságnak csak 11 s a női lakosságnak csak $\frac{3}{5}$ százaléka ír és olvas.

A missziói munkásság másik és fontosabb része a *térítés*. A lélekszám 1897-ben 16038-ról 16678-ra emelkedett. A hittérítők 637 pogányt kereszteltek meg, míg 140 előbb megkeresztelt ismét visszasülyedt a pogányságba. Tőlünk 75 ment át más keresztény egyházhoz, míg más keresztény egyházból 266-an jöttek át hozzánk. A 35 főállomás közül 23 állomáson volt keresztelés, — a legtöbb, 257 a madrászi kerületben. Bár leginkább a páriák térnek át, mégis hiveinek $\frac{3}{8}$ része a szúdra-kasztból származik. A múlt év végén újabb 437 katechuménus várt a szent keresztségre.

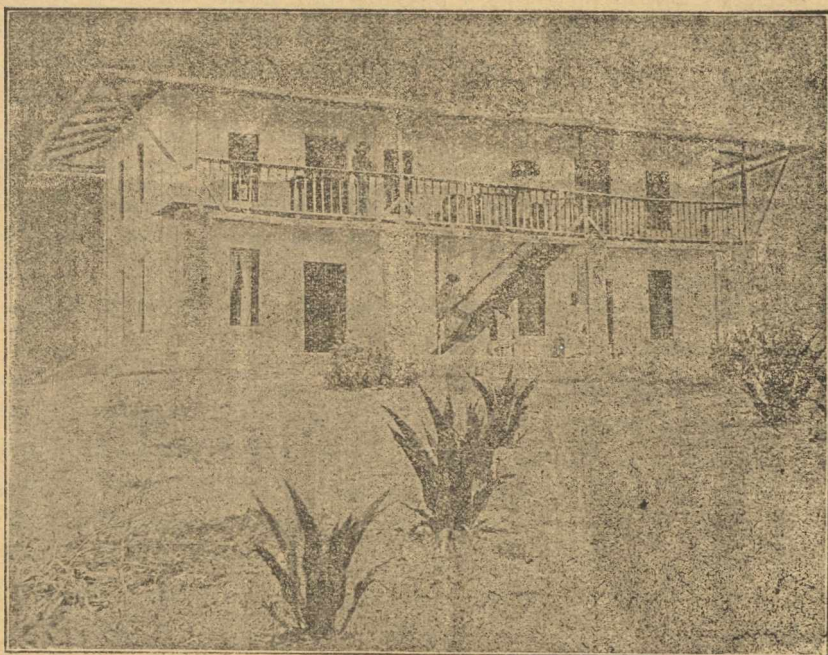
A hosszantartó szárazság következtében helyenként éhínség gyötörte a hiveket, máshol a kolera pusztított s több helyen, kivált *Manikramamban* a pogányok részéről nagy üldözést szenvedtek a keresztények, de mindez nem ingatta meg őket hitökben, úgy hogy *Pamperrien* esperes, ki a múlt éven is 5 hónapot töltött vizitációi köruton, igen elismerőleg nyilatkozik róluk. A 7598 úrvacsorára jogosult egyháztag közül 15109 élt a szentséggel, úgy hogy évenként mindegyik átlag kétszer járult az Ur asztalához. Az indiai hittérítők sorából tavaly csak *Päsler* testvért ragadta ki a halál. Päsler jeles misszionárius volt, ki maradandó érdemet szerzett magának azáltal, hogy 1893-ban ő szervezte Áfrikában a Kilimandsáró tövében létesített új missziót. A betegség csiráját is onnan hozta magával, mely visszatérte óta egyre gyötörte, míg végre megölte életerejét.

A *kelelafrikai wakamba-missziót* is nagy veszteség érte *Tremel* testvér halálával, ki nem rendezhette sajtó alá nagy gonddal összeállított kikambaszótárát. Ellenben a *Hoffmann* testvér által lefordított Lukács-Evangéliomot már kiküldték s az általa írt bibliai történetek is most vannak sajtó alatt. Persze, hogy ezen irodalmi munkásság képezi eddig az ottani misszió egyetlen eredményét, mivel a legborzasztóbb csapások mint a pusztító dögvész és éhínség sem nyitják meg ezen makacs nép kemény szívét az Evangéliomnak. *Ikutha* állomáson oly nagy volt az inség, hogy Hoffmann testvér a távol tengerpartról hozatott eledelt s a kormányhoz fordult segélyért, mivel a nép máskép százával pusztult volna el. Az éhínség miatt egyelőre elálltak a már régebben tervezett 4-ik állomás létesítésétől is. *Mbungu* állomáson a lakosság annyira megfogyott, hogy komolyan foglalkoznak az állomás felosztásának vagy áthelyezésének kérdésével, ellenben *Jimba* állomáson szaporodik a lakosság, miért is ott új kápolna s misszióház épült, mely u'obbit képen is bemutatjuk olvasóinknak.

A *kelelafrikai dzsagga-misszióban* az eddigi vetésre az aratás ideje következik. Tavaly keresztelték meg a Kilimandsárón a 6 elsőszülöttet a pogányok közül s ismét 9 katechuménus vár a szent keresztségre. A vasárnapi istentiszteletet mindhárom állomáson átlag százan látogatják rendszeren s látszólag a főnökök is barátságosak a misszióval szemben, bár úgy őket mint népbet ezer kötelék láncolja még a pogánysághoz. Kerjük Istent, hogy árássa el a

testvéreket bölcseséggel s kegyelemmel, hogy mielőbb örvendhessenek fárasztó munkájuk gazdag gyümölcsének!

Itthon az évi adományok ez éven haladták meg először a 400,000 márkát, amennyiben 420,404 márkára emelkedtek a tavalyi 384,908 s a tiz év előtti 290,060 márkával szemben. Az egyes országok a következő összegekkel segélyezték az egyesületet: Amerika 286·50, Ázsia 51·50, Ausztrália 308·4, Anhalt 111, Báden 855·62, *Bajorország* 80,194·84, Braunschweig 8,629·65, Bréma 12, Dánia 1,556·10, Elzász-Lotharingia 4,194·09, Angolország 488, Franciaország 684·97, Hamburg 3,620·90, Hesszen 2,680·26, Lübeck 166·99, *Meklenburg-Svéria* 24,563·84, Meklenburg-Strelitz 2,835·94, Oldenburg 2,661·98,

A új misszióház Jimbában.

Ausztria-Magyarország 2,129·73, *Poroszország* 66,288·66, Reusz idősebb ág 4,796·58, Reusz ifjabb ág 3,483·09, Románia 40, *Oroszország* 23,154·85, Esztlend 11,842·85, Kurland 11,657·01, Livland 14,592·68, Lengyelország 5,444·19, *Szászország* 120,788·05, Sachsen-Altenburg 4,101·24, Schaumburg-Lippe 975·50, Svédország 8,640·18, Svájc 186, Tnüringia 6,517·56, Waldeck 339·40, Württemberg 1,524·39 márka.

De a kiadások is egyre szaporodnak, úgy hogy a 443,632 márka *összebevétellel* 465,885 márka *kiadás* áll szemben, minek következtében a mérleg 22,253 márka *hiányt* mutat. De ez a hiány csak látszólagos, mivel az egyesület 49,400 márkáért Rangunban bérházakat építtetett s Pandurban földet

vásárolt, mely beruházások idővel jövedelmezni fognak. Egészen az indiai misszióra 325,533, a wakamba misszióra 36,972 és a dzsagga misszióra 37,242 márkát fordított az egyesület.

A misszió 1897. okt. 1-én Lipcsében önálló könyvkereskedést is nyitott, (Verlag der ev. luth. Mission, Leipzig, Hohestrasse 7), mely már az első fél-évben 5700 márka árut adott el az egyesület könyvkiadványaiból s melynél évi 90 krért az egyesület kéthetenként megjelenő lapja az „*Ev. Luth. Missionsblatt*“ is megrendelhető.

Schwartz igazgató végül megemlékezett arról, hogy a misszió ezelőtt 50 évvel tette át székhelyét Lipcsébe; konstátálta, hogy az akkor átültetett fa megfogamzott s erős fejlődésnek indult s midőn hűségre szólította volna az egyesület németországi, svéd, lengyel, magyar, orosz stb. barátait, Isten kegyelmébe ajánlva a misszió további működését, — befejezte érdekes és tanulságos évi jelentését.

Az évi jelentés után a „*Dein Wort o Herr lass allweg sein*“ kezdetű éneket énekelte a gyülekezet, mire két fiatal misszionárius Kluge Hugó s Danielsen Enoch kiküldetése következett, kik közül az első Indiába, a másik Afrikába megyen s kikhez dr. Hölscher lipcsei lelkész megható beszédet intézett Lukács 9, 62 felett: „*Valaki az ő kezét az eke szarvára veti és azokra néz a melyek ő utána vagnak, nem alkalmas az Istennek országára*“.

Valóban megható volt, midőn az ordináló ezen kérdésére: „Kész vagy-e az evang. luth. egyház missziói hivatalát az egyház hite és hitvallása értelmében híven és lelkiösméretesen teljesíteni és pedig úgy tanításod mint életteddel, az isteni és emberi rend iránt való kész engedelmességgel, odaadó hűséggel s ha kell, életed feláldozásával?“ — a fiatal hittérítők hangos „igen“-nel feleltek, mikor pedig a jelenlévő lelkészek egyenként megáldották őket, alig maradt szem köny nélkül.

Liturgia s a „*Jesu geh' voran*“ kezdetű ének fejezte be az istentiszteletet. Az offertórium 501 márka 30 fillér volt.

Délután $\frac{1}{2}$ órakor a misszióház termében egyetemes közgyűlésre jöttek össze a missziói kollégium tagjai s az egyesülettel szerves összeköttetésben álló misszióegyletek szavazati joggal bíró küldöttei. A közgyűlésen a betegség következtében távollévő elnök dr. Luthardt helyett, dr. Hölscher vezette a tanácskozást. Először Planck birodalmi törvényszéki tanácsost a kollégium tagjává választották. Azután megengedték, hogy a Majna melletti Frankfurtban „a luth. egyház barátainak s tagjainak szövetsége“ című egyesület, mely a lipcsei misszió támogatását is programjába vette, a jövőben szavazati joggal képviseltethesse magát a közgyűlésen. Erre a Ratzeburg hercegségben lévő misszióegylet jelentését olvasták fel az 1896. évi zárszámadásról, az 1897. évi zárszámadás felülbírlásával pedig a livlandi misszióegyletet bízták meg. Beható tanácskozás után megváltoztatta a közgyűlés az alapszabályok 5. és 8. paragrafusait. E szerint a kollégium tagjainak választása körüli eljárást gyorsították s kimondták, hogy az évi jelentésből minden egyesület tetszésszerűen példányt kaphat a tagok közti ingyenes kiosztás végett. Végül a misszió-

igazgató tett még jelentést több belügyről, melyek közül a legfontosabb, hogy az indiai misszionáriusok beleegyeztek, hogy az afrikai testvérek is beléphessenek az ő „özvegy- és árvaintézet“-ökbe, mire a közgyűlés dr. *Bard* schwe-rini főegyháztanácsos imájával véget ért.

Ha *Magyarországból* legalább 2000 márka = 1200 frt. folyna be évenként a lipcsei misszióra, egyházunk is szavazati joggal képviseltethetné magát az évi közgyűlésen. Ha valamennyi gyülekezetben tartatnék évenként missziói istentisztelet s offertórium, úgy ezt a célt könnyen elérhetnők. Tegyük róla, hogy ez a szép terv mielőbb megvalósuljon.

Este a „Krystallpalast“-ban gyűltek össze a misszió nagyszámú barátai. Tárogatók kísérete mellett lelkesen énekelték a „Sei Du in unserem Kreise“ című éneket, mire dr. *Hölscher* rövid beszéd és imával megnyitotta az estélyt. Utána *Pache* lipcse-ujvárosi lelkész ismertette a Kilimandsáró vidékét és lakosságát, mire *Schad* szabadságot hittérítő beszélt az ind bálványokról, a pogányok közti igehirdetésről s ismertette saját gyülekezetét Tandsáurban s megköszönte azon számos jótéteményt, melyben a hazai misszióbarátok az indiai missziót egyre részesítik. Az erre következő szünet alatt gyűjtést rendeztek a wakambák közt létesítendő 4-ik misszióállomásra, mely 850 márka 82 fillért eredményezett, úgyszintén elkelt 174 márka árú könyv is az egyesület olcsó népiratkáiból. Szünet után dr. *Kurze* bornshaini lelkész adta elő azon vérlázító üldöztetést, melyet legutóbb a madagaszkári norvég lutheránus misszió szenvedett a francia jézsuitáktól, végül pedig *Kluge* aznap ordinált fiatal hittérítő intézett néhány bucsúszót a misszióbarátokhoz, mire az elnök rövid imájával s a „Die wir uns allhier beisammen finden“ című chorál éneklésével véget ért a szép és épületes ünnepély.

A közgyűlés lefolyása szemünk elé állította azt a komoly munkát, melyet a lipcsei misszió végez s azt a szent lelkesedést, mely intéző köreit áthatja. Ezért viseltetnek a legkülönbözőbb országok lutheránusai oly bizalommal ezen egyesület iránt. Ajándékozzuk meg mi is fokozott mértékben bizalmunkkal s ajánljuk imáinkban Isten kegyelmébe. Az Ur áldása kísérje továbbra is a lipcsei ev. luth. misszió munkásságát!

Scholtz Odo n.

A lipcsei ev. luth. misszió-egyesület munkamezeje Keletindiában.

(Folytatás és vége.)

Kumbakónamból gyorsvonaton 1 óra alatt **Tandsáur** városába érünk. Tandsáur, mely hajdan egy nagy királyság fővárosa s hatalmas radsák = uralkodók székhelye volt, ma egy $2\frac{1}{4}$ millió lakossal bíró tartomány fővárosa. A pogányság erejét mutatja a Siva tiszteletére épült s 200 láb magas torony-nyal bíró *pagóda*, de a misszióbarátok különösen azért ismerik és tisztelik ezen helyet, mivel itt élt és működött 100 év előtt *Schwartz* Keresztély a régi

dán-hallei misszió legjelesebb hittérítője († 1798). Schwartz oly áldásos tevékenységet fejtett ki, hogy emléke „királyi pap“ név alatt nemcsak a keresztények, de a pogányok között is még ma is él s nagy tekintélyét legszebben mutatja az, hogy az angol kormány lutheránus létére őt nevezte ki az elárvult Szerfódsi királyfi nevelőjévé és gyámjává. Midőn a dán-hallei misszió megszűnt (1826), a többi gyülekezettel az itt gyűjtött lutheránus egyház is átment az angol misszió birtokába, de az ötvenes évek elején a gyülekezet egy titokban még mindég lutheri szellemű töredéke visszatért az anyaegyházba. Ezen gyülekezet azóta a lipcsei misszió gondozása alatt ismét 1000 lélekre szaporodott, kik 11 kápolna körül csoportosúlnak. A 16 iskolát 525 tanuló látogatja. Az egyházi és iskolai munkát *Rüger* hittérítő, *Pommappen* benszülött lelkész, *Henszolt* Augustza nővér s 43 katechéta és tanító végzi. — A város közepén fekszik a *missziótelep*, mely valamennyi indiai misszióállomásunk között a legszebben van berendezve s melynek közepén magasan égtelé tör a csinos „*vigasztaló templom*“ karcsú tornya, csúcsán a kereszténység győzelmi jelével, a messze látható kereszttel. Ha vasárnap részt veszünk az istentiszteleten, úgy rögtön szemünkbe tűnik a középső hajót csaknem teljesen megtöltő nagy gyermekserég, — a csinos barna fiúk, hófehér tiszta ruhában, elől simára beretvált fővel, hátul csomóba kötött hajtekerccsel s a tarkaruhás leánykák, csörgő üveggyöngysorral karjaikon. Ez onnan van, mivel ezen állomáson az iskolákra kiváló gondot fordítanak. Tandsáur központi fekvése miatt az összes körülfekvő állomásokról ide küldik a nagyobb fiúkat és leányokat felsőbb kiképzés végett. A *fiúk* nagy internátusban laknak s a misszió nemcsak arra ügyel, hogy a középiskola tantárgyaiban nyerjenek kellő kiképzést, hanem még inkább és főleg arra, hogy kegyes és buzgó keresztények váljanak belőlök. A jelesebbek aztán vagy a siáli központi iskolába, vagy a trankebári szemináriumba jutnak további kiképzés végett. Nem egy lelkes missziói munkás került már ki a tandsáuri fiúiskolából. — De még fontosabb az indiai misszióra a tandsáuri felső *leányiskola*. Ez az előbbi radsák palotájának helyén épült s 1896. szept. 10-én nyílt meg. Az iskolát *Henszolt* Augustza nővér vezeti s már az első évben 60 növendéke volt. Azelőtt csak nehezen lehetett egy megkonfirmált leánykát rábirni, hogy még tovább járjon az iskolába, mert ha a tanul-leányok 13—14 évesek, nem szabad többé a házból egyedül távoznok. Most azonban már 38 megkonfirmált leány jár az iskolába, mire a misszió azért fektet oly nagy súlyt, mivel teljes tudatában van annak, mily fontos a nőnevelés a misszióra már csak azért is, hogy a benszülött missziói munkások s a magasabb állást betöltő keresztény benszülöttek kegyes és magokkal egy műveltségi fokon álló házastársat találjanak. De meg az Evangéliom csak annyiban fogja a tanulok családi életét áthatni, amennyiben sikerülni fog épen az anyákat, mint a népszokások legbuzgóbb ápolóit, befolyása alá helyezni. Azért létesített misszióink már valamennyi fontosabb állomáson, mint Trankebar, Póreiar, Majáveram, Tritsinopoliban stb. felső leányiskolákat, de valamennyi között az első a tandsáuri, melyet legújabbán tanítónőképzővel is ki akar a misszió egészíteni.

Tandsáurból ugyancsak gyorsvonaton $1\frac{1}{4}$ óra alatt **Tritsinopoli** városába jutunk, mely a 273 láb magas *Tritsi* szikla tövében fekszik s mely város 90,000 főnyi lakosságának fele pogány, fele pedig mohamedánus. A szikla ormán egy nyitott csarnok áll, melyben az olajtól csöpögő *Ganéza* nevű kőbálvány van felállítva. A szikla déli oldalán, lent, pogány papok részére épült nagy lakás van; feljebb a zarándokok, papok és bálványok részére vannak nagy csarnokok a sziklába vájva, a szikla közepén pedig a Siva tiszteletére épült pagóda áll. A város a *Kaveri* nevű folyó partján fekszik, vidéke nagyon termékeny, de szép pálmaligetei tele vannak bálványtemplomokkal. Tritsinopoliban van egy *Visnu* bálvány tiszteletére épült városrész is, 21 toronnyal s 7 kőkerítéssel, India legnagyobb pogánytemploma, melyet sűrűn keresnek fel a zarándokok. Sokan panaszkodnak, hogy Indiában a misszió nem halad elég gyorsan előre. De ha meggondoljuk, hogy ezen országnak 300 millió lakosa van s hogy itt régi kultúrnéppel van dolgunk, úgy könnyen megértjük ezt a lassúságot. Az ilyen városok mint Tritsinopoli, különösen legyőzhetlennek tüntetik fel a pogányság hatalmát. S mégis, előbb utóbb ez a hatalom is összedül. Az említett szikla nyugati oldalán már ott áll a „*Schwartz atya*“ által még 1766-ban épült, sajnos most angol kézen lévő „*Krisztus-templom*“, s az angol főiskola; dél felé pedig a lutheránus „*Sion-templom*“ fekszik, melyhez egy 250 lélekből álló városi gyülekezet tartozik. A templom közelében van az 5 osztályú fiú-, kissé távolabb a szintén 5 osztályú leányiskola, mely utóbbiban sok pogányleány olvassa és tanulja a Szent Írást Tritsinopolihoz tartozik a Kaveritől délre fekvő 7 kápolnahely is 596 többnyire szúdra-kereszténnyel.

A Kaveritől északra fekvő községek **Mötupatti** központtal s 452 lélekkel, önálló benszülött lelkészséget képeznek. Az itteni lelkészlak egy indiai paróchia ideálja. A falu közepén fekszik a kőfallal körülvelt tágas templomtér. Ebben áll az indiai stílusban épült paplak, a *Christian* benszülött lelkész által emelt szép „*Mihály-templom*“ s a szalmával fedett iskola s tanítói s katechéta lakás. Maga a lakosság azelőtt a *szerveikari* vagyis katonakaszthoz tartozott, de most földműveléssel foglalkozik s nagy hűséggel ragaszkodik egyházunkhoz. Igaz ugyan, hogy még gyakran kitör belőlük a régi katonaszellem, mivel gyakran pörlekednek, de hisszük, hogy *Dániel* benszülött lelkésznek sikerülni fog idővel őket ezen rossz szokásukról is leszoktatni.

Tritsinopoliba visszatérve, innen a délindiai vasuton $4\frac{1}{2}$ óra alatt a 12,330 lakossal bíró **Iród** városába jutunk. Itt *Johanszson* testvér fogad, ki 3 év előtt elhagyva szép *svédországi* gyülekezetét, a misszió szolgálatába lépett. S tettét nem bánta meg. A 3 községben lakó, odajöve tele előtt a nagy munkáshiány miatt igen elhanyagolt 138 régi egyháztag sok örömet szerez neki s tavaly már meg is keresztelt 11 elsőszülöttet a közeli *Peria Agráram* nevű faluban, Irodban pedig bibliaterjesztő-egyletet alapított hívei között. Nemsokára átveszi majd **Jerkad** állomás gondozását is, mely eddig a távoli Madraszhoz tartozott s igen el volt hanyagolva. Pedig ez a gyülekezet megérdemelné, hogy egészen önálló misszióállomássá legyen, mivel az egyháztagok, kik csaknem kizárólag napszámosok, szépen igazolják, hogy milyen emelőleg hat a keresz-

tény misszió a páriákra is! Ha a pálmabor mértéktelen élvezetéről lemondának, mindenki szúdráknák tartaná őket s Jerkad valóságos mintaállomás lenne.

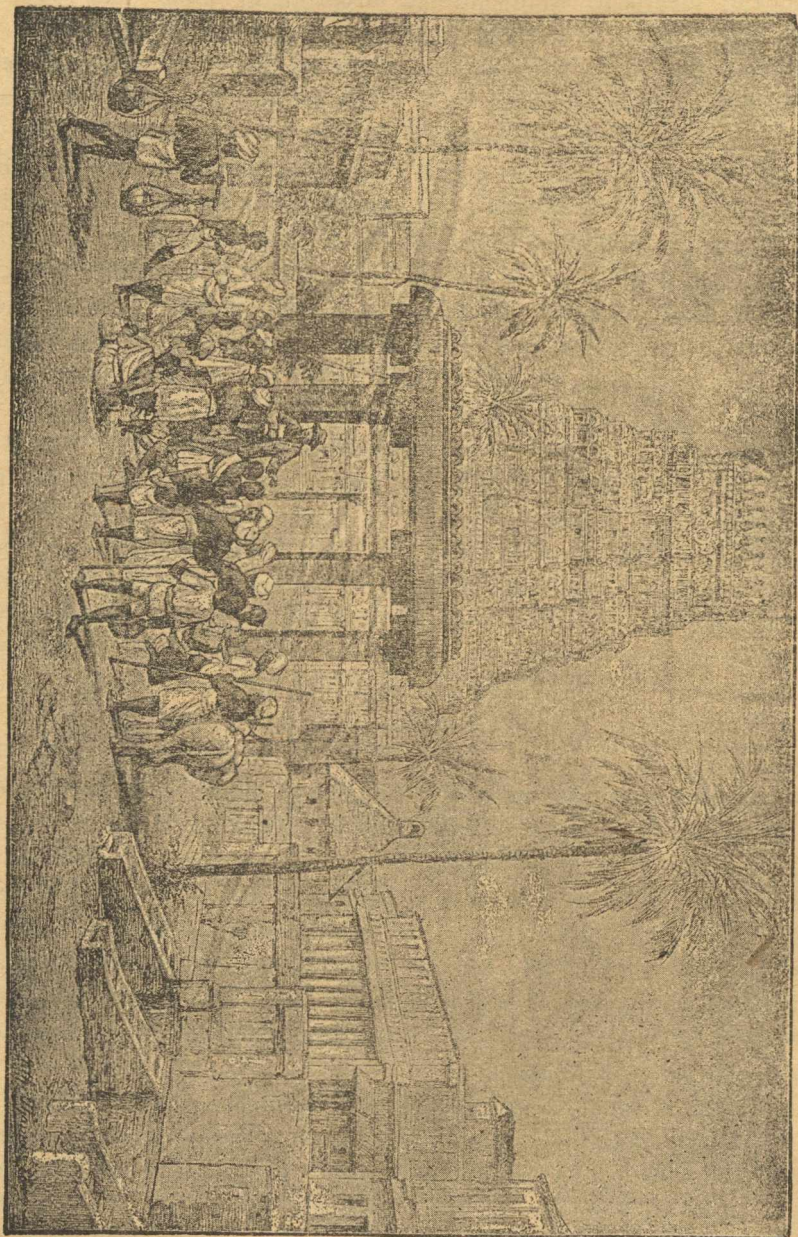
Jerkadból $3\frac{1}{4}$ óra alatt elérjük **Koimbaturn** tartomány 46,383 lakossal bíró hasonnevű fővárosát. Koimbaturnban missziókon kívül még egy róm. kath. s két angol egyet is működik, sőt az üdvhadsereg is képviselve van ezen városban. Misszióink itteni működése két részből áll: 1. A városi kerület önálló benszülött lelkészséget képez s a hozzá tartozó 329 lélek mint Trankebarban úgy itt is maga fizeti a lelkészt, kántort és egyházfit, miután már előbb 10,525 rupia tőkét gyűjtött erre a célra s havi járulék fizetésére kötelezte magát. A csinos *Krisztus-templomban József* tanul-lelkész tartja az istentiszteletet, csakhogy működését a szintén Svédországból származó *Bexell* testvér ellenőrzi, ki a gyülekezetben virágzó *bibliaegyletet* is alapított s kinek *neje* a leányiskolát vezető *Peterson* kisasszonnyal a tanul nők között fejtenek ki áldott missziói tevékenységet. A Koimbaturnhoz tartozó 2-ik munkamező a körülfekvő falvakra terjed ki, hol 3 kápolnahelyen 157 keresztény van, a misszionárius felügyelete alatt álló 6 iskolát pedig 222 tanuló látogatja. Az egész tartományban szétszórva lakó keresztények gondozása sok utazást igényel. Ezen fárasztó utazások alkalmával Bexell testvér szorgalmasan prédikálja az Evangéliomot a pogányoknak s ha fuvolajátékkal vagy kedvelt tanul dallamok éneklése által magához vonzotta őket, többnyire figyelmes hallgatókra talál bennök. — Mai második képünk is egy ilyen jelenetet ábrázol, midőn egy hittérítő Sidambaramban (I. 1. füzet, 7. lap), a hatalmas *Sivapagóda* (bálványtemplom) előtt a pogányoknak prédikál. — Mivel Koimbaturn vidékén más evang. misszióegylet nem működik, kívánatos, hogy egyesületünk a jövő terjeszkedésre való tekintettel minél több helyet megszálljon ezen a vidéken.

Ha ezen állomásról a madraszi vasuton egy egész éjszakán át tovább utazunk észak felé, úgy reggel elérjük *Maizur* királyság **Bangalurn** nevű fővárosát. Bangalurn 160,000 lakossal bíró nagy angol katonai állomás, mely magas fekvésénél fogva igen egészséges éghajlattal bír, s üdülőhelyül szolgál. A kanaréz lakosság között tanulok is laknak, kik közül 345 lutheránus. *Wannszke* testvér, mint azelőtt *Knmbakónamban*, úgy most itt is fáradszlanul hirdeti az Evangéliomot úgy a városban, mint a vidéken s öreg napjaira még a *kanaréz*-nyelvet is megtanulta, hogy ezen nép között is bizonyosságot tehessen az Ur Jézus Krisztusról.

Térjünk most ismét vissza *Trankebárba* s látogassuk meg onnan még a délre fekvő gyülekezeteket. Trankebártól csak 3 órányira, francia területen fekszik **Karikal** városka. A kath. papok nagy befolyása dacára sikerült itt *Sámuel* benszülött lelkésznek 67 lelket gyűjtenie, kiket Trankebártól gondoz. Kis templomot is épített részökre, melyet Eben-Ezernek nevezett el s igehirdetése már a szomszéd falvakban is vízhangra talált.

Karikaltól 5 órányira dél felé fekszik **Negapatnam**, egy 59,000 lakossal bíró nagy tengeri kikötőváros. Az itteni 202 lelket *Fröhlich* testvér gondozza, ki az ifjúság között szintén alapított bibliai egyeletet. Felügyelete alatt áll a

vasut mentén fekvő *Tiruválur* is, hol *Dávid* benszült lelkész vezeti az állomást. Mivel még itt is csak 85 lélek van, mindketten szorgalmasan hirdetik az Evangéliomot a szomszéd községekben. Hogy oly messzébb fekvő helyekre is elmehessenek, hol nincs pihenő helyük, az egylet *missziósátort* csináltatott

Pogányoknak prédikáló hittérítő, a sidambarami Siva-pagóda előtt.

nekik, melyet ilyenkor magukkal visznek. És sem ellenmondás vagy gúny, sem kődobás és más bántalmazás nem riasztja őket vissza szent hivatásuk teljesítésétől.

Délnyugatra ugyancsak a tengerparton fekszik **Aneikadu**, hol még csak rövid ideje van önálló állomásunk, melyet jelenleg *Dvorkovic* testvér gondoz. A gyülekezetet alkotó 188 keresztény kivétel nélkül a hirhedt *kaller* vagyis tolvajkaszthoz tartozik. Már „Schwartz-atyá“ nagy gondot fordított ezen rettegett utonállók és betörők megszelídítésére, de a jelenlegi kitűnő angol közgazgatás valamint a misszió segélyével csak újabban sikerült őket békés és becsületes földmivelőkké változtatni. S hogy mennyire megváltoztak ezen kallerek, azt legszebben mutatja az, hogy épen közülök került ki eddig aránylag a legtöbb benszüllött lelkész, tanító és katechéta, kik mind derekasan megállják helyüket. *Dvorkovic* testvér is szorgalmasan hirdeti az Igét a szomszédos pogányfalvakban.

Ökrösszekéren hosszú, unalmas utazás után **Pudukotei** városába érünk, mely egy benszüllött radsa (király, jelenleg alkirály) székhelye. A kis ország nagyon terméketlen, mivel nincs folyóvíze s azért „égfelé tekintő országnak“ hívják. Ilyen terméketlen az ottani missziómező is. Az előbbi radsák teljesen a brahmának befolyása alatt állottak s egyetlen keresztényt sem neveztek ki államhivatalnokká. A jelenlegi radsa, ki angol nevelésben részesült, emancipálta ugyan magát a brahmának befolyása alól s keresztény hivatalnokokat is alkalmaz, de maga a lakosság (373,000 lélek) még távol áll Isten országától. 50 év óta sok fiatal hittérítő kezdte meg itt működését s buzgón fáradozott ezen missziómező megmívelésén, de hiába; — a mag az utfélre esék s az égi madarak elkapdosák! De ha még oly csekély is az eddigi eredmény, lankadatlan, hitteljes munka itt is igazolni fogja az Ur azon ígését: „Az én beszédem, mely az én számból kimégyn, nem tér én hozzám üresen!“ (Ésaiás 50, 11). 1897 végén 11 községben 219 keresztény tartozott ezen állomáshoz, a 9 iskolát pedig 324 gyermek látogatta. Azonkívül középiskolát is tart fen az egylet Pudukoteiban, melynek növendékei révén *Heimer* testvér a műveltebb körökkel keres érintkezést. Isten erősítse ezen elszigetelten működő harcosát ott, a legsötétebb pogányság között!

Ha innen egy egész éjszakán át ökrösszekéren tovább utazunk, reggel *Manerpárei* vasuti állomásra jutunk, honnan vasuton 2 $\frac{1}{2}$ óra alatt **Didingal** városkába érkeünk. Ezen misszióállomás 1863-ban keletkezett, mikor a közeli *Pandsempatti* nevű faluban néhány család áttért a keresztény hitre. Ezeket 1890 ig a szomszédos *Madúrából* gondozták, amikor *Ellwein* testvér személyében önálló hittérítőt küldött az egylet Dindigalba, kinek működését oly áldás kíséri, hogy most már 576 lélek tartozik az állomáshoz s a 7 iskolába 290 gyermek jár. *Ellwein* testvér, kinek részére nemrég csinos új misszióház épült, sokat beszél missziói körutjairól, melyeket *Devaragájam* nevű vak benszüllött lelkészársával igehirdetés végett a pogányok közé tesz, továbbá *Ammá-patti* kitűnő falusi gyülekezetéről, mely követeket is küld a tanulzsínatra, *Bodináikkemur* községről, hol *Manuel W.* benszüllött lelkész működik nagy hűséggel s az állomás megszilárdítása végett a szomszédos falvakban eszközölt építkezéseiről stb. Dindigalhoz tartozik **Kodaikanal** egészségi állomás is, melyet a misszióegylet a 7000 láb magas, hűvös *Palinhegyen*, a síkság rop-pant hevében ellankadt hittérítők s családtagjaik üdülésére emeltetett.

Dindigalból a gyönyörű kávéültetvényeken átrobogó gyorsvonaton 2 óra alatt **Madura** városába jutunk. Ezen 87,000 lakossal bíró hely, mely azelőtt régi királyi családok híres székhelye volt, jókarban tartott széles utcáival s indiai modorban épült s azért a tamul szemnek izléses házaival, *Tamulország legszebb városa*. Madura, mint a brahmán kultúra egyik elsőrendű székhelye, régi tiszteletnek örvend. A *Pándia* királyok s utóbb a *Náikk*er dynasztia idejében, kik a tamul-vallást, tudományt és művészetet nagy gonddal ápolták, valóságos „*tamul Athén*“ volt. S bár most már sokat veszített régi jelentőségéből, azért még mindig feltalálhatjuk benne mindazt, ami egy tamul szívnak szent és kedves; vannak benne szent csarnokok, bálványligetek, fürdőhelyek, tavak s hatalmas pagódák ezernyi bálványképpel, pogánypapokkal és — b. jáderekkel. A missziótelep a város előtt fekszik. Messziről látható a szép új „*Üdv-templom*“ magas tornya, melynek építéséhez *Sandegren* testvér 1892.—93-ban maga gyűjtötte össze a szükséges összeget *Svédországban* s mely kivülről misszióink legcsinosabb temploma. A templom mellett áll egy pihenőház a távolról jövő hívek részére, a leányinternátus s a tágas misszióház, melyben *Blomstrand* misszionárius, családja s *Prozel* kisasszony, missziótanító lakik. *Blomstrand* testvér, 2 benszülött lelkész s 24 kisegítő által támogatva 1169 keresztényt gondoz, kik 58 községben laknak s felügyel a 351 gyermek által látogatott iskolákra. Különben *Pereiur* tavaly *Antoni* benszülött lelkészszel s 703 lélekkel önállósított, de azért még így is elég gondja van a hittérítőnek mivel munkamezeje egész *Tinnevéli* tartományig terjed sőt *Ceylon* szigetére is átnyúlik, hol a téaültetvényekben 180 hívünk keresi élet-szükségletét. Madura a 70-es években a boldogult *Kremmer* esperes idejében virágzó munkatér volt, de utóbb visszaesés állott be, bár a hittérítők még most is sok nyílt ajtóra lelnek ezen a vidéken. A keresztények helyenként sok ellenségeskedést kénytelenek eltűrni a pogányok részéről, mi különösen gyujtogatásban nyilvánul, miáltal misszióink már többször nagy anyagi kárt szenvedett. Igen áldásosnak mutatkozik itt újabban az u. n. bibliás asszonyok zajtalan működése, kik *Prozell* kisasszony felügyelete alatt Madura legelőkelőbb hindunőit is felkeresik, hogy megnyerjék őket Isten országának.

S ezzel be is fejeztük tamulországi hosszú utazásunkat. De misszióink átnézete nem volna teljes, ha megfeledkeznénk egy *hátsó Indiában* fekvő tamul-diaszpóra-gyülekezetről. A *bengáli* tengeröblön áthajózva 8 nap alatt elérjük a ma teljesen angol fenhatóság alatt álló *Barma* királyság legnagyobb kereskedelmi városát, **Rangunt**. A város *Irvádi* óriás folyam torkolatánál fekszik s 180,000 lakossal bír. A *Sve Dagon* = „*aranyház*“ nevű Buddha-templom 338 láb magas pagódájának csucsán óriási arany esernyő van, mely büszkén hirdeti, hogy a buddhisták ezen „legrégibb és legszentebb“ városa még ma is legerősebb vára a buddhizmusznak. Buddha 8 hajszála képezi a szentély legbecsesebb ereklyéjét. De hála Istennek, a kereszténység is egyre terjed Rangunban, hol egyházunk is *önálló tamul-lelkézséggel* bír. *Mayr* testvér 20 év előtt gyülekeztette gyűjtötte a Madrasz és más kikötővárosokból ide vándorolt 77 luth. lelket, kiknek száma utóbb 131-re emelkedvén, gondozásuk egy benszülött lelkészre bízott. *Dávid* a jelenlegi benszülött lelkész

5 helységben már 259 lelket gondoz, a felügyeletére bizott iskolákban pedig 353 tanuló van. A lelkipásztorkodás, az iskolákra való felügyelet, a diaszpóra gondozása, a számvitel, a misszió képvisellete a hatóságokkal szemben, mindez ezen benszült testvér kötelessége, kinek helyzete annál nehezebb, mivel nincs európai hittérítő közelében. Annál nagyobb elismerés illeti, hogy ezen sokoldalú kötelességének Isten kegyelméből derekasan megfelel. Maga a gyülekezet eddig sok segílyt igényelt, most azonban bérházakat építtetett a misszió Rangunban s remélhető, hogy ezek jövedelme s a hivek áldozatkészsége ezenül fedezni fogja az ottani állomás költségeit.

Rangunban tehát nemsokára *önálló s önmagát fentartó tanul-lutheránus gyülekezetünk* lesz s a lipcsei misszió végcélja az, hogy az egész nép megtérítése által, hatalmas tanul-lutheránus népegyházat létesítsen. A kezdet sok fáradtsággal és áldozattal járt, de hála Istennek, az alap jól meg van vetve, melyen most már bátran tovább építhetünk. Az egész ország ugyszólván be van hálózva misszióállomásainkkal s evről-évre szaporodik azok száma, kiket derék munkásaink megnyernek Krisztus egyházának. Persze a munka itt annál nehezebb, mivel nem vad természeti nép, hanem egy régi vallással, ősi vallási intézményekkel s tanult papokkal bíró *kultúrnép* megtérítése képezi a feladatot. De annál nagyobb lesz a dicsőség is, ha épen ezen régi pogányintézményeire oly büszke nép hajtja majd meg térdét mint ágost. hitv. evang. tanul népegyház, a Megváltó keresztje előtt. Ez persze még sok munkát, áldozatot, önfeláldozást, imádságot és mindenek felett nagy hitet igényel; de nem kételkedünk, hogy előbb-utóbb megvalósúl a szép terv s itt is felépül Istennek hajléka a Prófétáknak és Apostoloknak fundamentomokon, melynek belső szegletköve a Jézus Krisztus. Azért Atyámfi!i! tegyük meg mi *magyarországi lutheránusok*, mint az egytetemes ágost. hitv. evang. egyház egy számottevő, tekintélyes része, szintén kötelességünket, (ha hitünk is oly nagy volna, mint létszámunk, mennyit tehetnénk!) s igyekezzünk mi is mind nagyobb buzgalommal hozzájárúlni a lipcsei ev. luth. misszióegyesület céljának mielőbbi megvalósulásához!

Végezetül ide iktatom a misszió tízévenként összeállított, statisztikáját 1841, vagyis azon évtől kezdve, melyben az egyesület első misszionáriusa, *Kordesz* esperes átvette a régi dán-hallei missziótól Trankebart.

Évszám	Állomások száma	Hozzá tartozó helyek	Hány pogány kereszteltet meg az elmúlt 10 év alatt?	Lélekszám	Iskolák száma	Tanulók száma	Hittérítők	Benszült lelkészek	Más egyházi szolgák	Tanitók	Bevétel márkában
1841	1	—	—	1400	12	400	1	—	4	26	18,009
1850	6	77	1062	2957	26	833	6	—	26	33	51,927
1860	9	178	1857	4846	46	1047	9	2	97	53	124,941
1870	15	373	4091	8930	90	1811	16	4	109	113	175,257
1880	19	460	5498	12058	128	2468	20	9	110	176	263,813
1890	27	613	4230	14034	183	4753	27	17	142	311	324,363
1897	37	634	3636	16678	226	6664	28	22	181	384	405,001
			20374								

Scholtschauer

Az evangélikus egyház és misszió a Szent Földön.

A „Külmisszió“ I. évfolyamának 6. számában röviden ismertettem a berlini „Jeruzsálem-egyesület“ működését a Szent Földön. Most, hogy a német császári pár és számos evang. egyház képviselőinek jelenlétében október 31-én felszentelték Jeruzsálemben az evangélikus (uniált) *Megváltó-templomot*, az evangélikus népek figyelve fokozott mértékben a Szent Földre irányult s talán nem végzek felesleges munkát, ha én is részletesebben megismertetem olvasóimat az evangélikus egyház működésével a Szent Földön.

Az evang. egyházat századunk közepéig a Szent Földön hírből is alig ha ismerték! Csak ekkor érkezett meg az isteni világkormányzásban részére kijelölt idő, hogy megillető helyét itt is elfoglalja. 1839-ben *Mohammed Ali* egyiptomi pasa teljesen leverte a török hadat és Szyria s Palesztina elfoglalása után nyitva állt előtte az út Stambulba, úgy hogy a török birodalom napjai látszólag meg voltak számlálva. Ekkor az európai keresztény hatalmak, u. m. Oroszország és Ausztria, Poroszország és Anglia, politikai okokból, „Törökország sérthetetlenségének“ jelszava alatt szövetkeztek s a kijelölt osztrák és angol hajóraj 1840. november 2-án bevette *Akkó* híres tengeri erődöt, miáltal az egész Mohammed Ali által elfoglalt terület a keresztény hatalmak birtokába került, kik azonban ahelyett, hogy biztosították volna ott a kereszténység befolyását, visszaadták azt a töröknek.

De az épen akkor trónra lépett kegyes *IV. Frigyes Vilmos* porosz király nem akarta a kedvező alkalmat egészen elszalasztani, miért is az angol egyházzal szövetkezve, egy *jeruzsálemi evang. püspökség* létesítésén fáradozott, mibe a hálára kötelezett porta szívesen beleegyezett, miáltal az evang. egyház jogosultságát is elismerte birodalmában.

Az angol egyházzal folytatott tárgyalás által arra a megállapodásra jöttek, hogy a püspök, kit felváltva az angol és a porosz uralkodó nevez ki, a canterburyi érsek fenhatósága alatt áll s mindig az anglikán egyházhoz kell tartoznia. Az anglikán egyháznak azért biztosították ezen előjogot, mivel az a Jeruzsálemben folytatott zsidómisszió révén a Szent Földön már régebben képviselve volt, — de épen ezen előjog kezdettől fogva féltékenységet ébresztett a német-evangélikus körökben, mely féltékenység az évek folyamán egyre növekedve 1886-ban az angol-német-evangélikus püspökség megszüntetésére vezetett. Egyelőre azonban a kegyes *IV. Frigyes Vilmos* 100,000 tallér alapítványt tett, melynek kamatait az új püspök élvezte, ki angol részről is hasonló díjazásban részesült. S bár utóbb meg is szűnt a jeruzsálemi evang. püspökség, az tagadhatatlan, hogy fenállása alatt a protesztantizmusz fejlődésére a Szent Földön áldásos befolyást gyakorolt.

Az első jeruzsálemi evang. püspök *Alexander* Mihály egy kikeresztelkedett poroszországi származású zsidó volt, ki Londonban a héber irodalom tanításával foglalkozott s kit az angol uralkodó azért nevezett ki, mivel nézete szerint a jeruzsálemi püspöknek Ábrahámtól kellett származnia. *Alexander* 1842. január 21-én foglalta el a Szent Jakabról címzett püspöki széket, de csak rövid ideig tartott a csaknem kizárólag a zsidómisszió fejlesztésére fek-

tett tevékenysége, mivel egy egyiptomi utazás alkalmával, már 1845. november 22-én meghalt.

Utódjául a porosz király *Gobat* Sámuelt nevezte ki. Gobat 1799. január 26-án a francia Svájcban született, a bázeli misszióintézetben nyerte kiképezését, az angol egyházi misszióegylet szolgálatában állt s miután hosszabb ideig Abessziniában működött volna, egy súlyos betegség miatt üdülés végett Maltára küldték munkába s innen hívta a porosz király bizalma a jeruzsálemi ev. püspöki székbe.

Mikor Gobat, Angolországban püspökké szenteltetvén, 1846. dec. 30-án Jeruzsálembe érkezett, bizony nehéz viszonyok közé jutott. Hiszen a lakosok csaknem kizárólag máshitűek voltak. Ott volt mindenek előtt vagy 3000 zsidó, kik szigorúan ragaszkodva a régi hagyományokhoz, a mohamedánusok és keresztények részéről a legnagyobb megvetésben részesültek. Ha például egy zsidó el mert volna menni a szent sir templom előtt, bizonyára életével fizette volna meg merészségét. Csak a már említett angol zsidómisszió részéről tapasztaltak keresztény szeretetet, mely misszióknak sikerült is néhány proszelytát szerezni, kik a hagyományos Sion hegyen épen evang. templom építésébe kezdtek, mikor Gobat oda érkezett. — A lakosság zömét mohamedánusok képezték, kiknek indulatát eléggé jellemzi, hogy a keresztényeket még hivatalos irataikban is, csak „kutyák“ és „hitetleneknek“ nevezték. — A keresztény egyházak közül a görög egyesültek, örmények, egyesült örmények, abessziniiaiak, koptok, maroniták, szyriai jakobiták, görög keletiek és római katolikusok voltak Jeruzsálemben képviselve, kik féltékenyén védték egymással szemben jogaikat s kik között a görög keletiek és római katolikusok domináltak. A legrégebb s legelterjedtebb görög keleti egyházat Gobat a legzsiláltabb állapotban találta. Főpapjai a simónia bűnében leledztek, az alsó papság pedig s így a nép is a legvastagabb tudatlanság posványában fetrengett. Az egész országban nem volt iskola, babona borította el a szíveket és elméket s úgy a lelkészek mint a nép a zarándokok kizsákmányolását tartották főfeladatuknak, mi kényelmes és jövedelmező keresetforrásnak bizonyult. Mellettök a római katolikus egyház volt a legtekintélyesebb keresztény felekezet a Szent Földön s Jeruzsálemben, nem annyira létszáma, mint inkább azon védelem következtében, melyben a francia kormány részesítette. Mikor Gobat Jeruzsálembe jött, a róm. kath. egyház főképviselői a ferencrendi szerzetesek voltak, kiknek főfoglalkozását a szent helyek őrzése képezte. Ezek a görög barátokkal a szent helyeken néha valóságos csatákat vívtak, miáltal alaposan megútáltatták a kereszténységet a mohamedánusokkal és zsidókkal.

Látható ezekből, mily nehéz viszonyok közé jött Gobat, de azon hitben, hogy Isten küldte, buzgón hozzálátott hivatása bölcs betöltéséhez.

Működését a már létező zsidómisszió alapján a zsidókon kezdte, A már ott talált kórház kibővítése, fiú- s leányiskola nyitása s mesterségek tanítása végett egy ipariskola berendezése voltak ezen a téren első teendői, — 1849. jan. 21-én pedig már felszentelte az odajöttekor építeni kezdett „Krisztus templomot“, Jeruzsálem első evangélikus templomát. De főtörekvése az volt, hogy a zsidómissziót egészséges irányba terelje. Sokan a keresztiséget anyagi

előnyök szerzésére használták fel, amiért Gobat az igazi benső megtérésre fektette a fősúlyt. Ezáltal csökkent ugyan az áttérések száma, mit a zsidó-misszió angol barátai, kik vérmes reménynyel azt gondolták, hogy néhány év alatt az összes jeruzsálemi zsidók áttérnek a keresztény hitre s követni fogják a földkerekség összes zsidói, roszt néven is vettek, azzal vádolva őt, hogy nincs szíve Izrael nyomora iránt; — de a jövő fényesen igazolta, hogy mily helyesen járt el Gobat, mikor nem tűrte, hogy a zsidók a szent kereszt-ségből is „üzletet“ csináljanak.

A mohamedánusok engesztelhetetlen gyűlölettel viseltettek a kereszténység iránt. 1840-ig halálbüntetés terhe alatt tiltva volt az Izlamról a keresztény hitre térni s habár a *krimi háború* után, mikor ismét keresztény hatalmak mentették meg Törökországot a végpusztulástól s az 1856-iki *párisi béke* határozatai értelmében ezen borzasztó törvény meg is szűnt, azért a török kormány mindég talált alkalmat a kereszténység terjedésének meggátolására. Így tehát Gobat ezirányú működése is sok nehézségre talált, de legalább a mohamedán gyermekek részére berendezett külön iskolák, a lefordított Biblia terjesztése s a keresztény szeretetnek kórházakban való gyakorlati alkalmazása által igyekezett reájok is befolyást gyakorolni. S már az evangélikus egyháznak pusztá megismerése is nagy nyereség volt a kereszténység ügyére nézve, mivel megtudták, hogy vannak oly keresztények is, kik nem imádnak képeket, amit a mohamedánusok a római s görögkeleti egyházon annyira megutáltak.

Működésének fősúlyt Gobat az oly mélyen sülyedt benszülött keresztények lelki megújítására fordította. Ebben eleinte nagyon gátolta a püspökség alapító levelének 7. cikke, mely szerint a püspök köteles volt a Jeruzsálemben képviselt többi keresztény egyházzal szeretetteljes viszonyban élni s katolikus vagyis egyetemes keresztény elvek alapján a keresztény egyházak egykori egyesülésének reményében működni. Azért működését kezdetben nem más keresztények áttérésére, hanem arra fordította, hogy magokban a régi egyházakban keltsen új életet, annál inkább, mivel jól tudta, hogy csak a kereszténység ujjászületése után lesz lehetséges egykor a Szent Föld mohamedán lakcsait is Krisztushoz vezetni. Megsajnálta a népet s azért könyörületességre indula rajtok, mikor látta, hogy „elszédtek volna, mint a pásztor nélkül való juhok“ (Szt. Máté 9, 36). Azért néhány bibliaárúst küldött szét az országba, kik a vevőknek az Evangéliomot rögtön meg is magyarázták, mi csodálatos mozgalmat eredményezett a nép között.

Már 1848. elején küldöttség jött *Nabalusból* (a régi Szichem) Jeruzsálemba Gobathoz, kijelentve előtte, hogy az egész község kész a görög egyházból az ev. egyházba áttérni. Gobat a püspökség alapító levelének említett 7. cikke szellemében intette őket, hogy csak maradjanak meg szépen eddigi egyházukban, ismételt sürgetésekre azonban azt megígérte nekik, hogy ev. iskolát nyit köztök. S azóta alig múlt el nap, melyen levél vagy küldöttség nem érkezett volna Gobathoz, azon kérelemmel, hogy vegye fel őket az ev. egyházba s nyisson iskolát községükben. A második kérést a lehetőség szerint mindég teljesítette, de az elsőre folytonosan azt felelte, hogy maradjanak meg egyházukban, míg az Isten ígé-

jével s lelkiösméretökkel ellenkező cselekedetekre nem kényszeríti őket. S ez csakhamar bekövetkezett!

Először a római egyház lépett fel az Evangéliom ellen, de nyomon követte a görög egyház is. A török kormánynál tilalmat eszközöltek ki a Biblia terjesztése ellen, mire megindult a hajsza. Mivel maga a török kormány nem nyújtott hozzá segédkezet, papok és barátok járták be az országot elrabolva az emberektől Isten igéjét, mit aztán nyilvánosan elégettek. A görög patriarcha megátkozta a „biblia iskolákat“, mire egyeseket erőszakkal bezártak, máshol a tanítókat üzték el, vagy a gyermekeiket ev. iskolába küldő szülőket fenyegették s büntették meg, mely üldözés addig tartott, míg a szultán el nem rendelte, hogy „keresztény alattvalói áttérhetnek az evangélikus vallásra s hogy a hatóságok vegyék védelmökbe az evangélikusokat, ha előbbi lelkészeik zaklatnák őket.“

Gobat most főnökét a canterburyi érseket kérte fel a 7. cikk magyarázására, ki arra utasította, hogy tekintettel a tényleges viszonyokra vegye gondozása alá azokat, kiket a görög egyházból meggyőződésök miatt kiüldöznek, mire csakhamar *Nabalusz, Nazareth, Jaffa, Ramleh, Saltban* stb. alakultak kis prot. gyülekezetek s Gobat 25 éves jubileuma alkalmával már 25 evang. iskola volt a Szent Földön 1000 tanulóval. S habár az evang. iskolák által versenyre keltve, ezentúl a görög és római katolikusok is kezdtek iskolákat nyitni, az evangélikus iskolákat le nem győzhették, úgy hogy azok a nép előtt ma is első helyen állanak.

De honnan vette Gobat az alkalmas munkásokat s a szükséges pénzt, hogy az egyre nagyobbodó missziói munkát fentarthassa? Sűrű levelezés s európai körutazások által sikerült neki Anglia, Németország és Svájcban ügyének mind több áldozatkész barátot szerezni, — a munkásokat pedig a nagy „angol egyházi misszióegylet“, Spittler a Bazel melletti Szent Krischonaház főnöke, a kaiserswerthi diakonissza anyaház s a Berlinben létesült „Evangélikus Jeruzsálem-egyesület“ bocsátotta rendelkezésére. Ezek támogatták 33 évig tartó püspöksége alatt s midőn 1879. május 11-én 80 éves korában meghalt, hogy a legszebb evang. temetőben a Sionhegy ormán találjon nyughelyet, segítségükkel áldott emléket és sok életképes alkotást hagyott hátra maga után.

Csodálatosak az Urnak utai! Ugyanazon időben, mikor a jeruzsálemi ev. püspökség megalakult, egy más kegyes ember, a Bazel melletti Szent Krischonaház főnöke *Spittler* K. F. is gondolt a Szent Föld evangelizálására. Az intézetében kiképzett vándorprédikátorok vezetése alatt evang. kivándorlókat akart letelepíteni a Szent Földön, de ezen terve legyőzhetetlen akadályokba ütközött. Ekkor értesült, hogy az általa személyesen ismert egykori bázeli hittérítőt, Gobatot kinevezték Jeruzsálem püspökévé. Az alkalmat megragadva, még két hónappal Gobatnak Jeruzsálembe érkezete előtt 1846. október 30-án két Krischona testvért *Schick* lakatost és *Palmer* szappanost Jeruzsálembe küldte, kikhez 1848-ban még *Miller* és *Baldenspenger* testvérek csatlakoztak. Ezek egy „*testvérházban*“ (Brüderhaus) éltek és Spittler szerint az volt feladatuk, hogy magokat mesterségök által fentartva, keresztény életök-

kel a máshitűeknek példát adjanak s mellékesen szegény gyermekek tanításával is foglalkozzanak. De ez az állapot nem volt sokáig tartható. A testvéreknek az életfentartás annyi gondot okozott, hogy tulajdonképeni missziói hivatásuk teljesítésére nem maradt elég idejük, azért megváltak Spittlertől s részben az angol zsidómisszió, részben pedig a berlini Jeruzsálem-egyesület szolgálatába léptek mint tanítók.

Spittlert ez a kimenetel nagyon bántotta, de azért el nem csüggedt, hanem 1854-ben új kísérletet tett. A néhány év előtt Abessziniában bezűntetett missziót Gobattal egyetértőleg újra meg akarta nyitni s a hittérítők kiképzésére Jeruzsálemet tartotta a legalkalmasabb helynek. Azért *Schneller* Lajos szent krischonai tanítóval ismét megnyitatta a „testvérházat“, mely most tulajdonképen „misszióház“ volt. *Schneller* először 6 növendéket képzett ki misszionáriussá, kiknek kiküldetése után Spittler újra 4 növendéket küldött a misszióházba. De az abessziniai misszió csak újra nem sikerült és *Schneller* is arra a meggyőződésre jött, hogy jobb lenne, ha úgy ő mint a többi testvér inkább a palesztinai misszió szolgálatába lépnének. S ezt a maga részéről meg is tette.

Már 1855-ben Jeruzsálemtől félórányira telket vásárolt s azon egy kis házikót építtetett, de egyelőre a rossz közbiztonsági viszonyok miatt nem lakhatott benne, mivel alig néhány hét alatt kétszer is rátámadtak. Néhány évvel utóbb 1860. nyarán esténként tűzfényben villogott a Libanon hófedett csúcsa. A mohamedánusok megtámadták és felgyújtották a Libanon tövében fekvő keresztény falvakat és 31,000 keresztényt lemészároltak, úgy hogy ezernyi apátlan s anyátlan keresztény árva gyermek menekült le a tengerparti városokba. Ekkor *Schneller* már tudta, hogy minek építette azt a házikót. Az első rémhir hallatára rögtön *Beyruhba* utazott, hogy a legszegényebb árvákat magához vegye. De keserűen csalódott. Egyetlen egy sem akart vele menni s inkább készek voltak éhen halni, semhogy őt a protestánst követték volna. Végre azonban sok rábeszélés után sikerült *Sidonban* 9 gyermeket találnia, kik hajlandók voltak hozzá menni s ezekkel ugyanazon év november 11-én megnyitotta a „szyriai árvaházat“. — Utóbb még néhány árva kért felvételt, úgy hogy az 1-ső év végén már 29 árva állt *Schneller* gondozása alatt. Természetes, hogy az árvákat a legegyszerűbb viszonyok közt nevelte. „Imádkozzál és dolgozzál!“ volt jelszava. Első sorban iskolai feladataikat kellett végezniök, de aztán koruk és testi erejükhöz képest a házi és gazdasági teendőkből is ki kellett venni részöket. Szóval *munkára* szoktatta növendégeit, amiről pedig a keleti ember hallani sem akar s amiből kezdetben sok kellemtelensége is támadt, de ami utóbb úgy a növendékekre mint magára a misszióra nagyon áldásosnak bizonyult. A növendékek száma egyre szaporodott s 1880-ban 126-ra emelkedett. Eleinte 12—14 éves korukban már elbocsátotta őket az árvaházból, de mikor azt tapasztalta, hogy ha ilyen fiatal korban előbbi viszonyaik közé visszatérnek, csakhamar kivész szívökből az, amit az árvaházban nagy fáradsággal beléjük oltottak, azontúl 18—20. életévökig magánál tartotta őket. Évэгett asztalos, lakatos, esztergályos, szabó, cipész, téglavető, könyvkötő műhelyeket s könyvnyomdát állított fel, hol mes-

terséget tanulhattak, a jelesebbek pedig az intézettel összefüggő képezdét végezték s most mint tanítók, evangelisták, kereskedők, tolmácsok stb. működnek. Lassanként, feltűnés nélkül a ház körül fekvő mezőket is mind összevásárolta s több házikót épített, melyekben az intézetből kinőtt növendékek, mint önálló evang. mesteremberek laktak, utóbb pedig *I. Vilmos* német császár közbenjárására *Ramleh* mellett 585 hektár földet bérelt ki 40 évre a török kormánytól, hol az árvaház növendékeiből *Bir-Salem* vagyis üdvkut néven egy evang. falut kezdett letelepíteni. — 1896. okt. 18-án bekövetkezett halála óta legidősebb fia *Schneller* Tivadar áll az intézet élén, de még életében Kölnben székelő egyletet alapított Németországban az árvaház jövőjének biztosítása végett. A legujabb örmény mészárlások óta örmény árvákat is vesznek fel a szyriai árvaházba, hol a növendékek száma jelenleg már 218 s ha a 65 lélekből álló személyzetet is hozzá vesszük, úgy a szyriai árvaház kétségteljesen a Szent Föld legnagyobb evangélikus intézete.

Gobat püspök zsenialitása leginkább abban nyilvánult, hogy missziói tevékenységének minden ágára megfelelő munkásokat alkalmazott. Jeruzsálemben utazása előtt Londonban megismerkedett *Fliednerrel* a kaiserswerthi diakonisszaház alapítójával s vezetőjével, ki épen akkor hozta át az első diakonisszákat Angolországba. Gobat rögtön kifejezte Fliedner előtt azon reményét, „hogy diakonisszái nemsokára a jeruzsálemi nyomor enyhítésén is közre fognak működni“. S ezen reménye előbb beteljesült, mint akkor talán maga is gondolta. 1850-ben u. i. dögvész ütött ki Jeruzsálemben, mire Gobat felkérte Fliednert ígérete teljesítésére. S a kegyes Fliedner állt szavának, 1851. ápr. 17-én már bevonult Jeruzsálemben 4 diakonisszával. Ugy az utiköltséget, mint a diakonisszaügy berendezésére s állandósítására szükséges összeget ismét IV. Frigyes Vilmos porosz király nyújtotta. Eleinte egy kis házikót béreltek a város központjában, melybe a nővérek felekezetre való tekintet nélkül felvették a jelentkező betegeket. A mohamedánusok kezdetben kerülték a „*kutyaházat*“, de mikor egy beteg mégis rászánta magát, hogy igénybe veszi a nővérek ápolását s átérzte a könyörülő keresztény szeretet melegét, — megolvadt az előítélet jege s csakhamar tömegesen jelentkeztek felvételre. Ekkor, meg mivel a nővérek kezdettől fogva *leányiskolát* is nyitottak, csakhamar szűknek bizonyult a bérelt házikó. Azért ismét IV. Frigyes Vilmoshoz fordultak, ki 1856-ban 13,032 tallért ajándékozott ezen célra, mely összegen a házikót megvették s helyén új, tágasabb épületet emeltek. 1866-ban azonban már az új épületben is 50 benlakó leánynövendék volt, a kórházat pedig 522 beteg vette igénybe, úgy hogy a két intézet szétválasztása mind szükségesebbé vált. Azért 1868. elején Jeruzsálemben kívül, a Jaffakaputól 10 percre egy dombon „*Talitha Kumi*“ néven új leányiskolát építettek és nyitottak, melyben jelenleg 8 nővér 117 benlakó leánynövendéket gondoz. De bár ilyen módon a régi házban több hely maradt a betegek részére, az az időközben más felekezetek által emelt kórházak dacára is, nemsokára újból szűknek bizonyult, minek következtében az 1867. óta alkalmazott, intézeti orvos folyton szorgalmazta, hogy egészségesebb helyen új kórházat építsenek. A folytonos sürgetésre a kaiserswerthi diakonisszaház gondnoksága adakozásra hívta

fel a németországi evangélikusokat s a felhívást oly szép siker koronázta, hogy 1890-ben Talitha Kumi közvetlen szomszédságában nagy telket vásároltak, hol 100 beteg részére az egészségügy minden követelményeinek megfelelő új kórházat építettek s 1894. júl. 3-án felszentelték. A költségek némi fedezésére 1885. óta a vagyonosabb betegetől 4 frank felvételi díjat szednek. 1897-ben 814 beteget ápoltak, a nyilvános rendelési órákat pedig 5423-an vették igénybe. A kórházban szintén 8 diakonissza működik.

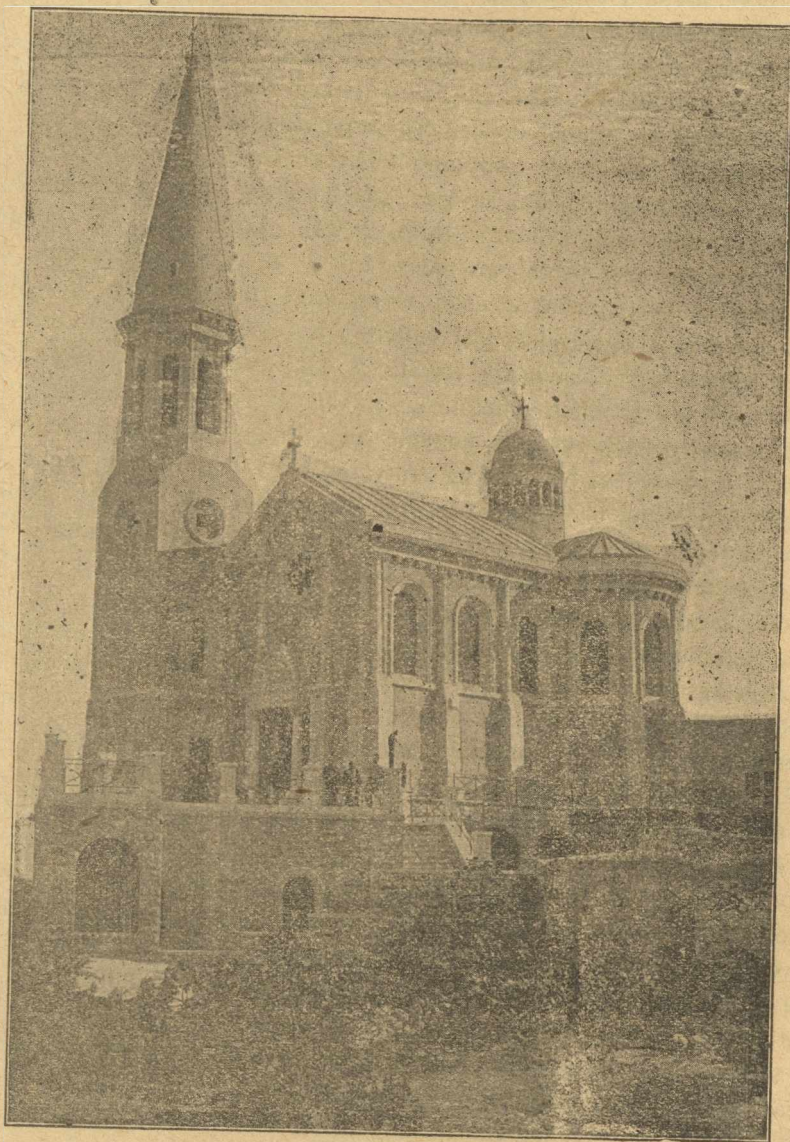
A kaiserswerthi diakonisszák zajtalan működése megbecsülhetetlen Isten országának terjedésére nézve a Szent Földön. A kórházban kifejtett önzetlen szeretetmunkásságuk révén eloszlatták a benszülöttek, különösen a mohamedánok elítéletét az evangéliomi kereszténységgel szemben, a leányiskolában pedig már eddig is több mint 1000 növendék szívébe beoltották a Jézus szeretetét. S bár a leányok legnagyobb része nem tért át nyíltan az evang. vallásra, mivel az intézet nem akar erőnek erejével proszelytákat fogdosni, — azért az intézet s az azt fentartó evang. egyház iránti tiszteletet s szeretetet magokkal viszik szívökben azon körbe is, melybe utóbb házasság vagy élethivatásuk folytán jutnak. Egy nővérnek kizárólagos feladata, hogy az intézetből kikerült növendékek folytonos látogatása által, köztök s az intézet között az evangéliomi szeretet alapján épült viszonyt folyton ébren tartsa. Azon növendékeket kiknek szülői vagy gyámjai beleegyeznek, a *konfirmáció* által évenként nyilvánosan felveszik az evang. egyházba. Ezek sorából már több tanítónő és diakonissza került ki, kik a kaiserswerthi anyaház többi keleti kórházaiban s iskoláiban működnek, míg a kevésbé tehetségesek mint cselédek szolgálnak. S ez annál öröndetesebb, mivel előbb az arabs nő szegyenek tartotta idegen szolgálatba lépni. Talitha-Kumiban megtanulták, hogy a munka nem szégyen. Azért egy görög kath. püspök nemrég ezen elismerő szavakat intézte egy diakonisszához: „A katolikusok mindenkiből apácát, az amerikaiak (angolok) viszonyainkhoz nem illő kisasszonyt nevelnek; míg ti munkára szoktatjátok a gyermekeket!” Egy idő óta a szyriai árvaház felnőtt növendékei előszeretettel választják a Talitha Kumiban nevelt leányok közül hitvestársukat, minek annál inkább öröndhetünk, mivel ezen családok fogják majd, a telepítés által tervezett arabs evang. gyülekezetek törzsét képezni.

Minél inkább fejlődött az evang. missziói tevékenység a Szent Földön, annál nagyobb érdeklődést keltett Németországban is, hol egyre többen igyekeztek annak előmozdításán közreműködni. Dr. *Strausz* a berlini evang. udvari dóm káplánja 1845-ben zárandoklást tett a Szent Földre s tapasztalatait „Sinai und Golgatha“ című könyvében közzé tette. Könyve ezrek figyelmét az evang. egyház által eddig annyira elhanyagolt Szent Földre irányította, s midőn a kaiserswerthi diakonisszák s egy német intézeti lelkész bevonulásával önálló, német-evangélikus munkásság indult meg Isten szent városában, — az angol-német-evangélikus püspökség iránti ellenszenv is mindjobban elsimúlt és *Strausz*, *Westphal* őrnagy s néhány más barátjával 1852. dec. 2-án megállapította az u. n. berlini „*Jeruzsálem-egyesületet*“. Az egyesületnek eleinte csak mintegy 4000 márka évi jövedelme volt, de midőn idővel a keleten élő

összes evang. németek lelki gondozását is felvette programjába s evégett *Beirut, Alexandria* s utóbb *Kairóban* is lelkészi állásokat létesített, a porosz főegyháztanács 1857-ben az epiphania idejében offertórium tartását engedélyezte, minek következtében, valamint főkegyetek alakulása folytán is az évi bevétel 20,000 márkára emelkedett. De tulajdonképeni missziói tevékenységét a Jeruzsálem-egyesület csak 1860-ban kezdte meg, mikor Gobat püspök kérelmére átvette az angol egyházi misszióegylet által felhagyott bethlehemi ev. misszióállomás gondozását, mire 1865-ben Bethsalában, 1884-ben pedig Hebronban keletkeztek kis evang. benszülött leánygyülekezetek.

Bethlehem lakosságának túlnyomó többsége keresztény volt ugyan, csak-hogy olyan, kikre alkalmazható az ige: „az Istennek neve ti miattatok gyaláztatik meg a pogányok között“ (Róm. 2, 24). Egymással az elsőbbségért versengve, nem egyszer véres verekedés támadt az egyes felekezetek közt a gyülekezési templomban, miáltal teljesen elvesztették tekintélyüket a pogányok előtt. Az állomás átvételével Müller hittérítő, az előbbi Krischona-testvér is a Jeruzsálem-egyesület szolgálatába lépett. A kis gyülekezet 6 családból állt 40 lélekkel. Mindenek előtt temetőnek való helyet vásárolt az egyesület, mivel a többi keresztény felekezet nem engedte meg, hogy az evangélikusok az ő sirkertjeikbe temessék el halottjaikat. A város előtt fekvő szép tágas temető helyen idővel missziói lak és imaház építését is tervezték. Müller áldásos tevékenységet fejtett ki. Istentiszteleteit máshitűek is sűrűn látogatták, iskolája közkedveltségnek örvendett, felesége pedig a nők között működött s 20 árva gyermekkel árvaházat nyitott. De az ellenhatás sem maradt el. Azokat kik az evang. istentiszteletre jártak vagy gyermekeiket az evang. iskolába küldték, kiátkozták lelkészeik, Müllert pedig s a 2 arabs tanítót tetteleg is bántalmaztak. De Müllert mindez meg nem félemlítette; buzgón tovább működött és pedig oly eredménnyel, hogy közvetlen az új imaház felszentelése előtt (1864. nov. 17.), 70 családapa jelentkezett nála az evang. egyházba való felvétel végett, s bár a görög pátriarcha egész befolyását latba vetette ezen tömeges áttérés ellen, 40 családapa mégis hű maradt elhatározásához. Ekkor Müller a folyton fokozódó munka leküzdésére magához vette unokaöccsét Müller Emánuel, mikor pedig 1884. ápr. 1-én betegség miatt hivataláról leköszönt, a Jeruzsálem-egyesület Schneller L. lelkészt a szyriai árvaház alapítójának fiát nevezte ki utódjává. Schneller fokozott buzgósággal fogott a már Müller által tervezett templom építéséhez s már 1887-ben lerakta az iskolául szolgáló alap-épület sarkkövét, de a templom felépítéséhez nemcsak a szükséges pénz de a szultán engedélye is hiányzott. Ez utóbbit csak a német császár volt képes 1889-iki konstantinápolyi látogatása alkalmával kieszközölni a szultántól. E közben Schneller *Kölnbe* ment lelkészül, s mivel utódot nem találtak Müller Emánuel segédlelkésze szentelték. Ez aztán folytatta az építkezést, úgy hogy a csinos templomot, melyet képből is bemutatunk, 1893. nov. 6-án Dr. *Barkhausen* porosz főegyháztanácsi elnök jelenlétében ünnepélyesen felszentelték. 1892-ben *Böttcher* J. a jeruzsálemi német evang. gyülekezet káplánja személyében alkalmas lelkészt is találtak, ki „Evang. Blätter aus Betlehem“ címen lapot is szerkeszt, melylyel érdeklődést akar kelteni munkája iránt s melyet

kívánatra bárkinek ingyen megküld. — 1696. karácsony napján új munka megkezdését határozta el a Jeruzsálem-egyesület Bethlehemben. Az öreg Müller távoztával s halálával a neje által kezdeményezett árvaház és nevelőintézet is megszűnt. A legutóbbi örmény mészárlások arra birták a Jeruzsálem-egyese-

Evang. templom Bethlehemben.

letet, hogy örmény árvák felvételére új árvaházat nyisson. Azért fél órára Bethlehemtől, a Hebron felé vezető úton, szép helyen 70 gyermek részére árvaház épült, melyet f. évi október 30-án, a német császári pár jelenlétében adtak át ünnepélyesen rendeltetésének. S így Bethlehemben, Jézus szülőhelyén

szépen teljesíti az evang. egyház a nagy gyermekbarát ama parancsát: „Hagyjatok békét e kis gyermekeknek és ne tiltsátok meg őket, hogy hozzám ne jöjjenek, mely ilyeneké a mennyeknek országa!“ (Máté 19. 14.)

Bethlehemtől körülbelül fél órányira északnyugat felé fekszik *Betdsala*, egy 4000 lakossal bíró nagy falu. Mióta Müller Bethlehembben az Evangéliomot hirdette, Betdsalából mindig átjött néhány ember az istentiszteletre. Utóbb vasárnap délutánoként Müller ment át hozzájuk s egy bérelt szobácskában tanította őket, 1871-ben pedig iskolát is nyitott köztök. De hogy Betdsalában önálló evang. gyülekezet keletkezett, annak története amilyen különös ép oly érdekes. Betdsala lakosai többnyire kőművesek s rendszeren Jeruzsálemben keresik kenyerüket. Egyesek többször dolgoztak a szyriai árvaházban s ilyenkor részt vettek az evangélikus istentiszteleten is, mely oly mély hatást gyakorolt rájuk, hogy 1878 elején 35 családapa jelentkezett Schnellernél az evang. egyházba való áttérésre. Schneller eleinte minden vasárnap reggel *Canaan* Bsara arabs evangelistát küldte át hozzájuk, kit utóbb a Jeruzsálem-egyesület véglegesen alkalmazott s ki nejevel, egy volt arabs diakonisszával nagy áldással működik Betdsalában. Igaz, hogy úgy a görög mint a latin papok részéről sok üldöztetést kell elszenvednie, úgy hogy néha imaház és iskolául alkalmas lakást sem kapott a faluban, végre azonban a Jeruzsálem-egylet alkalmas telket vásárolt, melyen 1886. karácsonyán imaházat, 1890-ben pedig iskolát nyitott. Canaant 1891-ben lelkészszé szentelték s buzgó működése alatt a gyülekezet úgy külsőleg mint belsőleg annyira gyarapodik, hogy 1897-ben a fluiskola mellett leányiskola is nyílt, melyekben több arabs tanító körülbelül 200 gyermeket tanít.

A Jeruzsálem-egyesület harmadik misszióhelye *Hebron*. Hebronnak 19,000 többnyire mohamedán lakosa van, kik a keresztények iránt vak gyűlölettel viseltetnek. De a keresztény kultúra áldását ők is érzik s azért többen arra kérték a Jeruzsálem-egyesületet, hogy nyisson köztök is iskolát. Az egyelet ismételt sürgetésre 1884-ben *Daher* Éliás evangelistát s egy fiatal arabs evangélikus orvost tényleg Hebronba küldte, hol az első iskolát, a másik pedig klinikát nyitott s a mohamedánok csakhamar mindkét intézetet tömegesen igénybe is vették. Ez azonban szeget szúrt a mohamedán hatóság szemébe s a *mufti* vagyis a mohamedán főpap közbelépésére szigorúan megtiltották a mohamedán lakosságnak a keresztény klinika és iskola igénybe vételét s mivel a tilalom megszüntetését nem lehetett egyhamar remélni, a Jeruzsálem-egyesület 1888-ban beszüntette Hebronban a munkát. — 1891-ben aztán új kísérletet tett a Jeruzsálem-egyesület, mire a hatóság is megújította szigorú tilalmát. Azért az orvos ismét eltávozott, Daher evangelista azonban ott maradt előőrs gyanánt a mohamedanizmus ezen fellegrárában. Igaz, hogy az iskolát most csak néhány gyermek látogatja, de legalább sikerült neki a mohamedán lakosság egy részének bizalmát megnyerni s amellet az iskola mintegy központot képez azon, és pedig máshitű keresztények részére is, kik akár állandóan, akár pedig csak átmenőleg Hebronban tartózkodnak. Hebronban lakott egykor *Ábrahám*, a hívők atyja, kihez így szólt az Ur: „Megsokasítlak téged felette igen; azt mívelem, hogy sok népek származzanak tetőled“ (I. Móz. 17, 6).

Ábrahámon beteljesedett az Ur ezen ígérete; vajha beteljesülne a hebróni ev. misszióra vonatkozólag is!

Ezen 3 benszülött evang. gyülekezeten kívül még 3 német-evang. gyülekezetet is gondoz a Jeruzsálem-egyesület a Szent-Földön, még pedig *Jeruzsálemben, Haifában és Jaffában.*

A jeruzsálemi német evang. gyülekezet keletkezése és fejlődése az ottani ev. szeretetintézményekkel áll szerves összefüggésben. Tagjait eleinte kizárólag az ezen intézetekben alkalmazott németek képezték, utóbb azonban más németek is letelepedtek a szent városban s az intézetekből kikerült növendékek közül is többen ezen gyülekezethez csatlakoztak, úgy hogy a lélekszám jelenleg körülbelül 200-ra tehető. Az első német evang. lelkész, *Valentiner* 1852-ben jött Jeruzsálembé, hol az angol zsidómisszió Krisztus-templomában tartotta a német istentiszteletet s Gobat püspökkel s az angol lelkészekkel a legjobb viszonyban élt, velök közös ima és missziói órákat tartott. — Utódja *Hoffmann*, ki 1867-ben foglalta el a jeruzsálemi német evang. lelkészi állomást, már kissé emancipálta magát az angol befolyás alól, amennyiben Gobat püspök beleegyezésével a *Johannitarend* szállodájának nagy termében tartotta a német evang. istentiszteleteket, mikor pedig a török szultán 1869. nov. 7-én a *Murisztánon* egy szép telket ajándékozott a porosz királynak, azon egy 200 ülőhelyes kápolnát építtetett a német gyülekezet részére, melyet utódja, *Weser* licenciátus 1871. júl. 16-án már fel is szentelt. *Weser* s utóbb *Reinecke* alatt mindjobban meglazult az angol gyülekezethez való viszony, úgy hogy az egyetlen kapcsolatot már csak Gobat köztiszteletnek örvendő személye képezte. Gobat utódja *Barclay* püspök, mint az angol rituális irány híve, merev magatartásával teljesen elidegenítette a német gyülekezetet, annyira, hogy mikor 1881-ben bekövetkezett halála után a püspöki szék betöltésének joga ismét a porosz királyra szállt, az felmondta a szerződést. A IV. Frigyes Vilmos által tett 100,000 tallér kamatai ezentúl kizárólag a német evang. gyülekezet céljaira fordítottak, s az a Jeruzsálem-egyesület gondozása alá helyeztetett. A Jeruzsálem-egyesület aztán a német evang. templom építésének ügyét is felkarolta s miután már előbb iskolát s az időközben alkalmazott 2. lelkész részére paplakot is épített, 1893. október 31-én lerakta a *Murisztánon* az evang. *Megváltó-templom* alapkövét, mely f. évi október 31-én a német császár mint a Jeruzsálem-egyesület védnökének jelenlétében ünnepélyesen felszenteltetett. — Az új angol püspök dr. *Blyth*, ki szintén a rituális irány híve, a német evang. gyülekezettel mindennemű érintkezést kerül, de azért a két gyülekezet között a legbarátságosabb viszony áll fenn, s a gyülekezeti tagok evang. szeretettel viseltetnek egymás iránt, ezáltal is dokumentálva a világ előtt, hogy igyekeznek megtartani „a léleknek egységét a békeségnek köteléke által“. (Eféz. 4, 3).

A másik két német gyülekezet a *pietizmusz* szülötte. A pietizmusz századunk első felében, különösen Württembergben valóságos hatalommá vált utóbb azonban az igaz kereszténység torzképévé fajult. Württembergben egyik főképviselője *Hoffmann* Kristóf volt, ki annak hangoztatásával, hogy a biblia jóslatok a kereszténység által nem méltányoltatnak eléggé, erős chiliasztikus vágyakat keltett a konventikulumok kegyes tagjai között, s mikor a krími had-

járatot megelőző keleti zavarok azt a látszatot keltették, hogy a török birodalom végnapjai meg vannak számlálva s felmerült a kérdés, hogy hát kit illet majd akkor a Szent-Föld öröksége? — Hoffmann kiadta a jelszót: „A Szent-Föld Isten népeé! Jézusnak, Dávid fiának s az ő népének kizárólagos tulajdona. Azért Hoffmann „Isten népének Jeruzsálembe gyűjtését s Isten országa eljövételének előkészítését“ tartotta ezentúl főfeladatának, miközben olyan félszegségekre ragadtatta magát, hogy végre úgy őt, mint hiveit kizárták az egyházból. Ekkor a „német templom“ (Deutscher Tempel) nevet vették fel s

A Megváltótemplom Jeruzsálemben.

mikor a tagok száma néhány százra emelkedett, megkezdték a kivándorlást. 1868-ban a Karmel tövében fekvő *Haifaban* telepedett le az első csapat, a következő években pedig *Jaffa*, *Sarona* s utóljára (1878) *Jeruzsálemben* keletkeztek „német templomtelepek“, összesen mintegy 1200 lélekkel. De alig küzdötték le a település nehézségeit, máris szakadás támadt köztök. A két fővezér Hoffmann és Hardegg meghasonlott egymással, s akik, az utóbbival

tartottak azok „birodalmi testvérszövetség“ (Reichsbruderbund) címen új szövetséget alkottak. Még élesebb ellentétet szült Hoffmann 1877-ben kiadott „szózata“ (Sendschreiben), melyben az előbbi rajongó a legközönségesebb racionalistává bizonyult, amennyiben a szentségekről, a Szentháromságról, Jézus istenségéről s engesztelő haláláról szóló egyházi tant elvetette s ezáltal azokat, kik még ezután is vele tartottak, a legsötétebb hitetlenség örvényébe rántotta. Ennek azonban meg volt az a jó következménye, hogy az igazán istenfélők belátva, hogy hová vezet utóljára a szertelen rajongás, visszakiváncsoltak az evang. egyházba, mire a Jeruzsálem-egyesület gondozás alá vette őket. Eleinte a jeruzsálemi lelkészek tartottak Haifában istentiszteletet, utóbb azonban tanítót, majd lelkészt is alkalmazott az egyesület köztök, úgy hogy jelenleg 20 család már ismét a *Bauermeister* lelkész vezetése alatt álló evang. gyülekezethez tartozik. S ugyanaz történt Jaffa-Saronában is. Eleinte szintén Jeruzsálemből gondozták a megtérteket utóbb pedig *Schaich* személyében lelkész-tanítót küldött a Jeruzsálem-egyesület közéjük, legközelebb pedig templomot fog nekik építeni. Így a rajongás következtében kivándorolt s utóbb a legdúrabb hitetlenségbe süllyedt szakadárók nagy része már ismét belátta, hogy milyen fontos az egészséges keresztény életre az *egyházi rend* s csak kívánatos, hogy mielőbb valamennyien ezen belátásra jöjjenek s hiteős evang. gyülekezeteket alkossanak önmaguk üdvére, a bensülött gyülekezetek erősítésére, a pogányoknak pedig a megtérésre való buzdításul!

Bárhol kezdjen az evang. egyház missziót, lehetetlen, hogy a kis *herrnhuti testvérgyülekezet* ki nem venné belőle a maga részét s mint mindenütt, úgy a Szent-Földön is épen azokat veszi gondozása alá, kik leginkább rászorúlnak. A Szent Földön mint Jézus idejében, még ma is igen nagy a *bélpoklosok* száma. Számukat 400-ra teszik és sorsuk most is oly szánalmas mint akkor volt. Ha valakin a bélpoklosság tünetei jelentkeznek, azt kizárják a családból és társadalomból, úgy hogy mindenkitől megtagadva a nagyobb városok elé gyülekeznek, hol barlangokban és régi sírhelyekben lakva, koldulással tengetik életüket. Amig járni tudnak, addig még tűrhető helyzetök, de ha a betegség annyira előre haladt, hogy barlangjaikat többé el nem hagyhatják, akkor kezdődik csak igazán nyomorúságuk ideje. A mohamedánusok s a bensülött (görög és róm. kath.) keresztények ügyet sem vetettek ezen szegényekre, — az evang. misszió azonban, e téren is nagy Mesterünk Jézus nyomdokain haladva, kezdettől fogva könyörületet mutatott irántuk, bár eleinte a szűk anyagi viszonyok miatt szintén csak keveset tehetett érdekükben. 1865-ben azonban a kegyes báró *Keffenbrink-Ascheraden* és neje zarándokutat tettek a Szent-Földre s elhatározták, hogy a Megváltó iránti szeretetből *menházat* létesítenek a szegény bélpoklosok számára. Tervöket rögtön tudatták s megbeszélték *Gobat* püspökkel, haza térve pedig családtagjaik s ismerőseik között is számos barátot szereztek az ügynek, úgy hogy a menház tényleg felépült s 1867. május 30-án felszenteltetvén a „*Jézus segíts!*“ szép nevet kapta. Az ápoláshoz szükséges diakonisszákat a herrnhuti testvérgyülekezet adta, mely 1881-ben egészen átvette a menház gondozását s vezetését, 1884-ben pedig 50–60 beteg részére új épületet emeltetett, hol az evangélikus irgal-

mas nővérek a legodaadóbb hűséggel gondozzák az Ur ezen szerencsétlen atyjafiat. S remcsak undok és ragadós testi sebeiket tisztítják meg s kötözik be gondosan, hanem sorvadózó lelkökre is ráhullatják Krisztus Evangéliomának üdítő s életető harmatját, úgy hogy ama legszegényebbek mintegy megtestesülve folyton magok előtt látják a legszebb prédikációt, hogy: *a kereszténység szeretet!*

Nagy szolgálatot tesz az Evangéliom ügyének a Szent-Földön a *Johannitarend* szállodája is. A század elején csak kevés evang. zárandok ment a Szent-Földre s akik odajöttek, többnyire vándorlegények voltak. Ezek evang. menhely hiján rendszeren a görög vagy róm. kath. szerzetekben szálltak meg, s többször megtörtént, hogy pénzért a kath. tévhitre tértek, miáltal nagy szégyent hoztak az evangélikus névre. Ennek meggátlása végett Gobat megkérte IV. Frigyes Vilmos porosz királyt, hogy segítsen valamiképen a bajon, ki a kaiserswerthi diakonisszák vezetése alatt álló kórházban rögtön egy szobát rendeztetett be az evang. zárandokok és vándorlegények részére, 1855-ben pedig a szent-sir-templom közelében házat vásárolt erre a célra. Ezen ház gondozását 1858-ban az evang. Johannitarend vette át, 1866-ban pedig célszerűen átalakította, úgy hogy most egyszerre 12—15 evang. zárandok lakhat benne. 1897-ben 117-en szálltak meg a Johannitarend szállójában, köztök 53 evang. vándorlegény, kik 8 napig kivétel nélkül teljes ingyenes ellátásban és gondozásban részesülnek.

Végül még egy intézetről, a „*Mária gyermekkórház*“-ról kell röviden megemlékeznünk, melyet 1872. zárandokutjok emlékére a *meklenburg-schwerini* nagyherceg és neje alapítottak s dr. *Szandrecky* jeruzsálemi orvos vezetésére bízták. Itt 1897-ben 148 beteg anya s 400 beteg gyermeket gyógykezelték s bár az intézet nem egyházi jellegű, azért úgy az alapító mint a vezető vallása következtében ezen kórházat is evangélikus szellem hatja át.

S ezzel megismertettem az evang. egyház és misszió összes gyülekezeteit s intézményeit a Szent-Földön. Ezen ismertetésből kitünik, hogy az evang. egyház nem akar erőnek erejével proszelytákat nyerni, hanem önzetlenül működik s a legbiztosabb fegyverrel, a keresztény szeretet melegével hódítja meg a sziveket Isten országának s biztosít magának tiszteletet jó barát s ellenséggel szemben egyaránt. Hogy a német császári pár otléte, kiknek megjelenése következtében nagyban emelkedett az evang. egyház tekintélye a bensülöttek előtt, minő hatással lesz az evang. egyház további fejlődésére, azt a jövő fogja megmutatni. Annyi bizonyos, hogy ha áldással akar tovább működni, akkor ezentúl sem támaszkodhatik múló természetű politikai jelenségekre, hanem az eddigi fundamentumon kell tovább építenie s ez Jézus Krisztus és az Ő szelleme!

A német evang. misszióval barátságban, de gazdagabb eszközökkel s azért külsőleg nagyobb eredménnyel működik a Szent-Földön az *angol* egyházi missziói szövetség (Church Missionary Society), mely felett az 1886. óta önálló angol jeruzsálemi püspök gyakorolja a felügyeletet. Mivel az angol egyházzal, a közös evangéliomi alap dacára, nem állunk oly benső viszonyban, mint a némettel, de térszűke miatt*) is csak röviden említem meg, hogy

1896-ban az említett missziói szövetség szolgálatában 26 felszentelt angol és arabs hittérítő, 41 női missziói munkás, 58 benszülött tanító s 27 tanítónő állott, a 47 iskolát pedig 1418 fiu, 889 leány s 32 képezdei növendék látogatta. Amellett a zsidó misszió is tovább működik, a benszülött anglikánus keresztények száma pedig 6 állomáson körülbelől 1500-ra tehető.

Sajnos, hogy egyházunk, az evang. luth. egyház, még egyáltalán nincsen képviselve a Szent-Földön. Azonban a német császári pár zarándokutja s az *uniált* Megváltó-templom felszentelése az *összes* keresztény népek figyelmét fokozott mértékben oda irányozta s ha Isten akarata szerint elérkezett az ideje, ugy lehetséges, hogy nemsokára egyházunk is kiveszi részét az ottani missziói munkából, hogy ahonnan a keresztény igazság 1900 év előtt kiindult, ott ismét felépüljön az Ur dicsőségére az *Ő igaz* egyháza. Az igaz egyház pedig tudvalevőleg „a szentek gyülekezete, melyben az Evangéliom helyesen hirdetik s a szentségek helyesen szolgálnak ki“ (Ágostai hitvallás VII. cikk). És ez nálunk történik!

Sch. J.

Hazai missziói hírek.

— **Adakozás.** Az „*Evang. Luth. Missionsblatt*“ f. é. 15. száma szerint 1898. április 1-től június 30-ig Magyarországból a következő adományok folytak be a *lipcsei misszió* pénztárába: Budapest 4 frt. 40 kr., Liptó-Szent-Miklós (a „*Cirkevné Listy*“ gyűjtése) 40 frt., Modor (a „*Straž na Sione*“ gyűjtése) 93 frt. 34 kr., — a f. é. 20. szám szerint pedig július 1-től szeptember 30-ig a dunáninneri egyházkerületből dr. Baltik Frigyes püspök 204 frt. 85 krt., s Budapestről Kunst Irén kisasszony 3 frt. 70 krt. küldtek be az egyesület céljaira. Az ezen félévben befolyt összeg tehát 346 frt. 29 kr. mit hozzáadva a múlt számban felemlített 123 frt. 40 kr-hoz, az év első három negyedében befolyt összeg: 469 frt. 69 kr.

— **A dunáninneri egyházkerületben** a misszióügy szép fejlődésnek indult s ez természetes, mert hisz maga dr. Baltik Frigyes püspök leglelkesebb barátja. Ez idén ismét pásztorlevélben kérte fel kerülete lelkészeit, hogy pünköszt hétfőjén offertóriummal összekötött missziói istentiszteletet tartsanak. A gyülekezeteknek körülbelől fele, összesen 82 gyülekezet, 204 frt. 85 krt. küldött be hozzá a lipcsei misszió részére, mi annál örvendetesebb, mivel tavalyi felszólítása még csak 136 frtot eredményezett. *Schwartz* lipcsei misszióigazgató azon óhaját nyilvánította, hogy a kerület közelebbi viszonyba lépjen a missziói kollégiummal s idővel szavazati joggal felruházott képviselőt küldjön az egyesület évi közgyűlésére. A kerület lelkészi értekezlete is újra nagy érdeklődéssel tárgyalta a misszióügyet, de a szervezkedéstől egyelőre még eltekintett s a szükséges teendők végzésére továbbra is a püspököt kérte fel.

— **A dunántúli kerület** szintén rokonszenvet mutat a misszióügy iránt. Hiszen *Gyurátz* püspök volt egyházunkban az első, ki pásztorlevélben hívta fel lelkésztársait ezirányú kötelességek teljesítésére, a soproni felső esperesség pedig határozatlanul kimondta, hogy vizkeresztkor valamennyi gyülekezetben

*) Ez utóbbi okból több más cikket is félre kellett tennem. Ha az előfizetők szaporodtával a „*Külmisszió*“ fenállása biztosítva lesz, ugy a legközelebbi szám s benne az ezen számból kimaradt cikkek 1899. március végén fognak megjelenni. Azért ismételen kérem a hittérítés ügye iránt érdeklődők szives támogatását.

offertóriummal összekötött missziói istentisztelet tartandó. Csak azíránt volt kétség, hogy melyik misszióegyesület segélyezésére fordítassanak a befolyt adományok, mivel a budapesti német *református* egyház lelkésze által 1894-ben behívott *bazeli* misszionárius működése következtében egyesek az *unió* szolgálatában álló bazeli missziói egyesület segélyezését is óhajtották. A tavalyi kerületi gyűlés a gyámintézeti bizottmányhoz utalta ezen kérdést véleményezés végett. A folyó évi augusztus 17-én Sopronban tartott egyházkerületi gyámintézeti gyűlés ez ügyben a következő határozatot hozta: „VI. Tárgyaltattó a múlt évi kerületi gyűlés jegyzőkönyvének 308. pontja, mely szerint a soproni felső egyházmegyei gyámintézet határozatot kér arra nézve, mely missziói intézeteknek legyenek jövőre oda itélendőek az egyházkerületben a misszió céljaira begyűlt adományok? — A kerületi gyámintézeti közgyűlés magáévá teszi a gyámintézeti bizottmány azon indítványát, hogy a gyülekezeteknek missziói célra *eddig bejött* adományát Lipcse és Bazel közt ossza meg azon kijelentéssel azonban, hogy ezentúl minden gyülekezet maga nyilatkozzék az íránt, hogy mely missziói társaságnak szánta adományát. *A kerületi gyámintézet különben óhajtaná, hogy a missziói adományok első sorban a lipcsei missziói egyesületnek küldessenek el*, továbbá, hogy minden gyülekezet évenként offertóriummal egybekötött missziói istentiszteletet tartson.“ — Mivel a kerületi közgyűlés a jegyzőkönyv 324. pontja értelmében „*a gyámintézet intézkedéseit tudomásul vette*“, ez a határozat egyuttal a kerületi közgyűlés határozatát is képezi. Ily módon — bár az egyes gyülekezetek szabadságának elismerése mellett — tulajdonképen a dunántúli kerület is a lipcsei misszió mellett foglalt állást s midőn a lelkésztársakat e helyen is felkérem, hogy *vizkeresztkor* vagy más alkalmas napon pld. pünköszt hétfőjén missziói istentiszteletet tartsanak, egyuttal arra is figyelmeztetem, hogyha az offertórium továbbításánál a gyámintézet közvetítését veszik igénybe, jelöljék meg mindég világosan, hogy az csak a lipcsei misszió céljaira fordítandó. Az adományok nyugtázására s továbbítására különben mint eddig, ugy ezentúl is a „*Külmisszió*“ is szivesen vállalkozik s mint lutheránus lap természetesen szintén csak a lipcsei lutheránus misszió segélyezésére fordítja a befolyó összeget.

— **Lőw Fülöp és Ihász Lajos**, mint a dunántúli kerületi gyámintézet egyházi és világi elnökei, a gyámintézet szent ügye érdekében nemrég lelkes röpiratot intéztek „a kerület lelkészei, felügyelői, tanítói, preszbyterei s minden hívéhez“. Szózatukban ezen szavakkal emlékeztek meg a kerületi gyűlés fentemlített missziói határozatáról: „És most, kedves hitrokonaink, legyen szabad figyelmüket felhívunk a *pogány misszió* ügyére is. Ezelőtt 2 évvel püspök urunk lelkes felhívást bocsátott közzé ezen Krisztus parancsolta szent munka érdekében. Megbizta egyuttal az egyházmegyei és kerületi gyámintézeteket, hogy a missziói célra befolyó adományokat gyűjtsék össze és juttassák rendelkezési helyökre. Az ez évi kerületi gyámintézeti közgyűlés a múlt évi kerületi gyűlés felhívására a missziói adományok hováfordítása íránt akkép intézkedett, hogy minden gyülekezet maga határozzon a felett, hogy mely missziói intézetnek kívánja adományát eljuttatni; de egyszersmind felkérte a gyülekezeteket, hogy legyenek figyelemmel különösen a lipcsei evangélikus lutheránus missziói egyesületre, mint a mely hazai ág. h. ev. egyházunkhoz legközelebb áll. Erről midőn kerületünk gyülekezeteit tisztelettel értesitenénk, egyszersmind szeretettel kérjük, ne mulasszák el a gyámintézeti munka mellett a misszió fenséges munkáját sem. Az apostolok kora óta oly óriási mérveteket még nem öltött a missziói mozgalom, mint a jelen korban. A földnek összes keresztényen de különösen evangélikus népei lángoló lelkességgel búzgólkodnak ezen a nagy munkamezőn, csak magyar evangélikus népünk nem. Vegyük ki mi is részünket az áldott, valóban Isten szive szerinti munkából! Tartson minden lelkész *vizkeresztkor* missziói offertóriummal

egybekötött missziói Istentiszteletet! Ébresszük fel népünket ezen a téren is az álomból! „Az éjszaka elmúlt, a nap elközelget! (Róm. 13. 12.) —“ Örömmel üdvözljük a gyámintézet elnökségét ezen igazán evangélikus szellemű felhívás alkalmából. Csak egy óhaj hatja át szívünket: vajha felhívásuk visszhangra találna mindazoknál, akikhez intézték. Ez nemcsak a misszió, de a gyámintézet diadalát is jelentené! Hisz eddig is azon gyülekezetek áldoztak legtöbbit a gyámintézet céljaira, a melyek a hittérítést is pártolták. S ha valamennyi gyülekezetünk pártolná a külmisziót — mi mindenkor legalább is ébredező hitéletre mutat, — akkor bizonyára valamennyi fokozott mértékben teljesítené kötelességét a gyámintézettel sőt a belmisszió többi ágaival szemben is. Mert a hit, ahol igazán meg van, nem lehet el szeretetmunkásság nélkül!

— **A locsmádi gyülekezet,** hol Löw Fülöp kerületi gyámintézeti elnök a lelkész, szépen bizonyítja fenti állításunkat. Már az első számban megemlékeztünk azon misszióórákról, melyeket Löw a múlt év adventi heteiben tartott. Ez idén folytatja a tavaly megkezdett szép munkát. Advent alatt hetenként kétszer a templomba gyűjti az esti órákban gyülekezetét, hol ének s rövid beszéd után felolvasást tart nekik az evangélikus misszió egyes munkatereiről. Kivánatos, hogy példáját a téli hónapokban mások is kövessék. Tárgyat nyújt a „Külmiszió“ is, annakivül olvasóink figyelmébe ajánljuk mai számunk „Irodalom“ rovatát.

— **Felső-Lövő** bizonyára az első gyülekezet hazánkban, mely a missziói kötelesség tudatára ébredt s ezen kötelességet már csaknem egy fél század óta szakadatlanul teljesíti. *Wimmer* Gottlieb Ágost 1845. husvétján „szegény egyházak és iskolák segélyezésére“ egyletet alapított. Ezen egylet *Blochmann* Ernő lelkész és *Rösch* Frigyes képezdei igazgató (jelenleg soproni nyugalmazott reáliskolai tanár) buzgósága következtében 1858. húsvétján újra szervezkedett s ekkor alapszabályaiba felvette a *külmiszió* segélyezését is. A 1. § így szól: „Az egylet célja a bel- és *külmiszió* előmozdítása, élesztése és segélyezése,“ — a 8. §. szerint pedig „az egylet évenként 40 frtot. fordít a *külmiszió* segélyezésére, és pedig oly módon, hogy ha a missziói perselyek és adományok nem jövedelmeznek 40 frtot., a hiányt az egylet pótolja; — ha pedig az így befolyó összeg meghaladná a 40 frtot., a többlet is a bázeli misszióegylet segélyezésére fordítassék.“ De már ezen alapszabályok hozatala előtt, az 1857/8. egyleti évben is 20 frtot. küldött az egylet a *brémai* (északnémet) misszió céljaira; 1858. óta pedig évről-évre *legalább* is 20—20 frtot. kapott ugy a bázeli mint a *brémai* misszió. — Midőn *Wimmer* 1863. május 12-én meghalt *Blochmann* a rákövetkező exaudi-vasárnapon gyászistentiszteletet rendezett s ekkor tartott beszédét azon célból nyomatta ki, hogy a tiszta jövedelem „egy missziói segély-egylet alapítására fordítassék.“ Ezen terve ugyan be nem teljesült, de a beszéd 19 frtot. jövedelmezett a misszióra. — Az 1866. évi közgyűlés megnyitó beszédében különös nyomatékkal hangsúlyozták azon isteni kegyelmet, hogy a hittérítés művén is közreműködhetnek. Ugyanakkor jelentette az elnök, hogy a *villámosi* (Willersdorf) leánygyülekezet iskolás gyermekei karácsonykor „*A Jézuskának*“ felirattal levelet küldtek hozzá, mely 1 frtot tartalmazott a misszióra. Ezen szép tett hatása alatt a többi iskolások sőt felnőttek is adakoztak úgy, hogy az 1 frt. rövid idő alatt 60 frtra szaporodott. Azon indítványra, hogy bizonyos összeg tőkésítése által „*rakjuk le az alapot egy evangélikus országos missziói-intézet létesítésére,*“ a 102 frt 48¹/₂ kr. bevételből 60 frtot tőkésítettek. Együttal szóba került, hogy mily keveset tett Magyarország addig a pogányok megtérítéseért. A *brémai* missziót, melynek szolgálatában a szomszéd *Kitzléd* községben született s Bazelban hittérítővé kiképzett *Böhm* Sámuel 1857 óta Afrikában működik, Magyarországól 10 év alatt csak két gyülekezet: Sopron és Felső-Lövő segélyezte. — 1868-ban a beküldött 20 frtnyi segély nyugtázásakor azt jelentették

Brémából „hogy az elhunyt Böhm Samu emlékére egy felszabadított néger rabszolga fiút „Magyar Böhm Samu“ névre kereszteltek s hogy Magyar jó erkölcsű és szorgalmas fiú.“ — 1870-ben *Freytag* Viktor akkori lelkész indítványára az akkoráig már 110 frtra emelkedett missziói alapot ismét egybeolvasztották a segélyegylet alapjával „mivel a misszióügy iránt hazánkban tapasztalható közöny miatt alig rémélhető, hogy ezen kezdeményezésnek valaha gyümölcsét is láthassuk.“ — Hogy azonban a misszió iránti érdeklődés eközben már a hivekre is átment, mi sem mutatja jobban, mint hogy az 1873-ban meghalt felső-lövői orvos *Brüsszel* Adolf egy török sorsjegyet hagyományozott a segélyegyletnek, azzal, hogy kihuzás esetén a nyeremény fele a bel-másik fele pedig a *külmisszió* segélyezésére fordítassék. Kétségtelenül ez lesz hazánkban az első evang. missziói hagyomány. — 1885. május 25-én *Stettner* Gyula lelkész, jelenlegi esperes (kinek szívességéből bírom ezen adatokat), gyülekezete segély-egyletének alapszabályait megújította, amennyiben összhangba hozta azokat az egyetemes gyámintézet alapszabályaival. Hűen nagy elődjei szelleméhez ő is előkelő helyet biztosított az új alapszabályokban a misszióügynek. Az 1. §-ban ez áll: „Az egylet a *külmisszió* terén is legjobb tehetsége szerint akarja Isten országának ügyét szolgálni;“ a 7. §. pedig így szól: „A külmisszióra a templomi perselyek jövedelme fordítatik. Az itt befolyó összeg s egyéb missziói adományok más célra nem fordíthatók. A felosztás illetőleg az előértekezlet ajánlatára a közgyűlés határoz; első sorban a bázeli és az északnémet (brémai) misszió-egyletek segélyezendőik.“ — Felső-Lövő az 1884/5. egyleti évig, a meddig az adatok rendelkezésemre állanak 703 frt. 20 krt. fordított a bázeli, 644 frt 16 krt. a brémai, 85 frtot. az északamerikai misszió-egylet segélyezésére, összesen: 1432 frt. 18 krt. Természetes, hogy a segélyezés azóta is évről-évre folyik s örülnék, ha a későbbi adatokat is közölhetném lapomban! — Mint látjuk Felső-Lövőt a történelmi fejlődés s ennek következtében sok kedves emlék Bázélhoz és Brémához fűzi. Épen azért érthető és méltányolható, hogy innen bizonyos ellenzék támadt a dunántúli kerületi gyámintézet azon tervezett határozata ellen, hogy dunántúlról az összes missziói adományok Lipcsébe küldendők. Felső-Lövő kedvéért hozatott, — e lapok szerkesztőjének pártoló hozzászólása mellett — azon határozat, hogy minden gyülekezet maga nyilatkozhassék az iránt, hogy mely missziói társaságnak szánta adományát? Ezt a határozatot a valóban elismerést érdemlő buzgóság iránti tisztelet indokolta. — De valamint ezen határozat nem kívánja, hogy többi gyülekezeteink szintén a *nem lutheránus* bázeli és brémai missziót segélyezzék, ép úgy Felső-Lövő is felveheti jövőre a segélyezendő misszióegyletek közé a lipcsei ev. luth. missziót is. Hiszen alapszabályai világosan mondják, hogy csak *első sorban* segélyezendőik Bázél és Bréma s valamint ezek mellett eddig is segélyezte Északamerikát, a segélyegylet közgyűlése az előértekezlet előterjesztésére azt is elhatározhatná, hogy ezentúl a két eddigi egylet mellett egyházunk lipcsei missziója is részesüljön segélyben. Ez persze teljesen a gyülekezet belügye! Felső-Lövő mindenesetre elismerést érdemel a külmisszió érdekében kifejtett, hazánkban eddig páratlanul álló buzgó áldozatkészsége miatt!

— Az „**Evangélikus Egyházi Szemle**“, f. é. 9. számában leírást közölt az idei dunáninneni kerületi közgyűlésről, hol azon kérelem tárgyalásánál, hogy a pozsonyi theológiai akadémián a német és tót nyelvek tanítására nagyobb súly helyeztessék, érdekes *missziói eszmecsere* keletkezett. A tudósítás ezen részét egy kis kommentárral ide iktatjuk: „A nyitrai esperesség újra szorgalmazta ezen fontos ügyet. Szóvivője *Szeckerka* lelkész a misszióintézetekre utal, hol a hittérítőket azon népek nyelvére tanítják, a kikhez őket küldik. — — *Stromp* tanár ur igen kicsinylőleg nyilatkozott a missziói intézetekben nyert theol. képzésről, melylyel szemben a pozsonyi akadémia „tudományos“

kiképzést nyújt hallgatóinak“. — A theol. tanár ur ezen „nagy“ mondására, ki úgy látszik nem helyez súlyt azon keresztyény alapigazságra, hogy *hit nélkül* a legnagyobb tudós is elkárhozik (még ha theologiai professzor is!), *hit által* pedig a legegységűbb afrikai szerecsen testvérünk is üdvözül, ha talán írni és olvasni sem tud, — igen helyesen jegyzi meg a tudósító: „Pedig bizony gyülekezeteink csak örülhetnének, ha papjaink a *Biblia* és *hitvallásaink* oly alapos ismeretét szerezték volna meg theol. intézeteinkben, mint a minőt a lipcei és hermannsburgi misszionáriusoknál találhatni, akik különben nem olyan „*Krischonaféle emberek*“, mint mondani tetszett. Lutheránus misszionáriusaink nem egy kategóriába valók a Feinsilberekkel és Zmailákkal. Ezeknek társasága inkább azokat illeti, akik mint az unió és alliance nyílt vagy titkos hívei ugyanazon célra törekednek, mint a Feinsilberek, habár más eszközökkel és „tudományosabb“ módon“. Ennek megértésére szolgáljon a következő magyarázat. A Württembergből származó *Spittler* 1840-ben a Bazeltől 1½ órára fekvő Szent-Krischona templomból oly intézetet létesített, hol kegyes mesteremberek egy ideig oktatásban részesülve, onnan meghívásra vagy anélkül, mint vándorprédikátorok hirdessék az Evangéliomot: „mert ha arról gondoskodunk, hogy a pogányok keresztyénekké legyenek, úgy arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy a keresztyények ne váljanak ismét pogányokká“. A Krischona-testvérek *nem állanak hitvallási alapon*, hanem mint rajongók, igen gyakran, sőt csaknem mindég szövetkeznek a szektákkal. Ugyanezt teszi az u. n. alliance, vagyis „evangéliomi szövetség“ emberei is, kiknek ma gyarországi főképviselői Bieberauer, Gladischefszky, Szabó Aladár stb. szintén összeköttetésben állanak a szektákkal s a Krischona-testvérekkel. Az ő „védelmők“ alatt jöttek be Magyarországra, s a délvidéken néhány lutheránus gyülekezetben alkalmazást is nyertek mint tanítók, s több helyen, mint például Feinsilber Franzfelden, a szektákkal szövetkezve, a rendezett lutheránus egyháziasság nyílt ellenségeinek bizonyultak. Egyházunk tehát nem óvakodhatik eléggé a Budapest felől kisértő alliance szellemtől s az alliance védelme alatt álló szektaterjesztő „Krischona-féle emberektől“ — s így annál csodálatosabb, hogy *Stromp* tanár ur *ezzel* hasonlítja össze a lutheránus hittérítőket. A Krischona testvérek sok tekintetben *egyházellenes* irányában inkább a bázeli misszió működik; a hermannsburgi s főkép a lipcei misszióegylet nagy súlyt helyez a hittérítők tudományos kiképzésére is, a növendékek nagy részét kandidátusok, a misszionáriusok nagy részét volt luth. *lelkészek* képezik; de a főszólyt az egyházi hitmeggyőződésre fekteti a misszió, mivel munkái nem tudományos buvárlatok végzése, hanem egyházalapítás végett küldetnek a pogányok közé. — A tudósítás végül így szól: „Felelőtjünk még *Stromp* tanár ur azon philozophikus megjegyzését, hogy nekünk nincsenek *gyarmataink*, azért nem is küldhetünk ki hittérítőket. Hát a jeruzsálemi vagy az antiochiai gyülekezetek gyarmatai hol voltak? És manapság sincs gyarmata a svájciaknak és a németeknek sem volt 1880 előtt?“ — Ezen megjegyzésével *Stromp* ur ismét csak azt mutatja, hogy látszólag hittanár létére sincs valami nagy érzeke a *hit* ereje iránt. Mivel nálunk egyházi téren a *politika* dominál, azt gondolja, hogy máshol is úgy van. A lipcei misszió már ökömenikus lutheránus jellegéből folyólag sem áll a német gyarmatpolitika szolgálatában. Keletindiai s afrikai egyik munkatere *angol* terület; csak kilimandsároi munkatere áll német fenhatóság alatt. Hígyje el tanár ur, hogy van még hit, van még önzetlen keresztyény idealizmus, mely épen ott a legnagyobb, hol theologiai intézeteken nem ölik ki a jövő lelkészek szívéből a „tudományos kiképzés“ leple alatt az egyházi tanban s az Evangéliom igazságában való meggyőződést! A legközelebbi számban cikket közlünk majd a misszió és gyarmatpolitika kölcsönös viszonyáról.

— **A Szepességen** sem maradt eredmény nélkül *Schwartz* lipcsei misszióigazgató 1895. missziói körútja. Azóta a legtöbb meglátogatott gyülekezet lelkésze évről-évre rendszeresen tart missziói istentiszteletet. Kívánatos, hogy ezen lelkészek s gyülekezeteik jó példája mielőbb követésre találjon az egész tiszai kerületben.

— **Magyar kath. hittérítő.** Néhány hónap előtt a következő hír járta be a hazai napilapokat; „Csak nemrégiben adtunk hirt *Ürge* Ignác, Kinában élő magyar hittérítő haláláról, a ki hosszabb ideig hirdette Isten igéjét a pogányok között magyar pap létére. Halálával azonban nem sokáig maradnak az általa megtérített hívek vezető nélkül, mert, mint értesülünk, Szombathelyről e hó 10-én egy ifjú pap, *Wilfinger* József megy Marseillesbe, hogy onnan 17-én Kinába induljon és elfoglalja *Ürge* Ignác örökét a kinaiai között. *Wilfinger* Jozsef 24 éves ember, lazarista pap és csak egy hónappal azelőtt mondotta el első miséjét.“ — Valjon mikor hoznak a lapok majd hirt az első magyar evang. hittérítőről? Pedig hányan vannak, kik már régen tartották első prédikációjukat s évek óta káplánkodnak anélkül, hogy kilátásuk volna lelkészi állomásra? Hát ha Isten a nagy missziómezőn rendelt egyik vagy másiknak munkatért?!

— **Nyugtázás.** A lipcsei ev. luth. misszióra július óta a következő adományok érkeztek hozzám: Ev. theológusok otthona, Pozsony, *Kovács* Sándor theol. tanár által 50 kr., *Petrovics* Samu esperes Szentes 50 kr., *Michaelisz* Izidor lelkész, Kőszeg 50 kr., *Kailing* Hugó késmárki kandidátus gyűjtőperselyéből 3 frt 46 kr., S. M. *Lajos-Komárom* Kasper József lelkész által 1 frt 5 kr. összesen 6 frt 1 kr., mit hozzáadva a mult számban kimutatott összeghez, az eddigi gyűjtés eredménye **29 frt 17 kr.** — Továbbá egy pogány gyermek keresztény neveltetésére újabban adakoztak: Egy társaság Ágfalván 50 kr., *Stettner* Gyula esperes Felső-Lövő 50 kr., *Nitsinger* Pál, Ida és János gyűjtőperselyéből Pozsony 1 frt 40 kr., *gergelyii* konfirmandusok Szili Lenard lelkész által 1 frt., *Jánosa* F. Ágfalva 50 kr., *ágfalvai* gyermekistentisztelet áldozása reformáció ünnepén 2 frt. 72 kr., S. K. *Pozsony* 2 könyv, melyeket 1 frtért adtam el, összesen **7 frt 62 kr.**, mit hozzáadva a múlt számban kimutatott összeghez ezen célra befolyt **36 frt.** — Ezen összeget valamint a fenti összegből 21 frt 99 krt., összesen 57 frt 99 krt. nov. 21-én átküldtem Lipcsébe; 7 frt. 18 krt. már elébb küldtem el, úgy hogy az az „Ev. Luth. Missionsblatt“ f. é. 3. számában már nyugtáztatott. *Schwartz* igazgató értesített, hogy a pogány gyermeket illetőleg rögtön irt Keletindiába s mihelyt válasz érkezik, közölni fogja lapunkban a gyermek nevét, családi helyzetét, iskolai előmenetelét stb. — Miután a neveltetési kötelezettség több évre terjed, kérem az olvasókat, hogy ezen célra áldozni meg ne szünjenek. Ugyszintén a misszióra is szívesen fogadok és továbbitok adományokat.

— **Komoly szó.** „És prédikáltatik az Isten országának Evangélioma az egész földön, hogy az minden Pogányoknak bizonyságúlv legyen, és ezek után eljő a világnak vége.“ Igy szólt az Ur a tanítványok ama kérdésére: „Mond meg nekünk . . ., micsoda jele leszén a te eljövetelednek és a világ végének?“ (Szt. Máté 24, 3 és 14.) Jézus fenti jóslatának beteljesülése rohamosan közeledik. Különböző jelekből már gyakran következtettek a világ végére, de mindannyiszor csalódtak, — mivel az Evangéliom még nem hirdettetett az egész földön. Most azonban ezen jóslat teljesülése is közel van. Hiszen napjainkban már alig van nép, mely között a hittérítők nem prédikálnák a megfeszített és feltámadott Krisztust. S az összes keresztény nemzetek vetekednek egymással a missziói kötelesség teljesítésében, csak magyarhoni ág. h. evang. egyházunk nem veszi ki ezen munkából részét, holott Jézus ama közvetlenül a fenti jóslat előtt mondott szavai: „Aki végig megmarad, az üdvözülv“, első sorban az ezen kötelességhez való hűséget is feltételezik. A „Külmisszió“

erre akar figyelmeztetni, a nagy mulasztás pótlására buzdítani, de a legtöbben alig hallgatnak szavára. Így további fenállása is kétséges. Ha ezen szám kézhez vétele után legalább *ötvenen* nem küldik még be a csekély előfizetési díjat, be kell szüntetnem a lapot. Pedig annak fentartása a legkevesebb, amit a misszióért egyelőre tehetünk. S valjon hogy állhatunk meg az Ur ítélőszéke előtt, ha azt az ítéletet kell majd hallanunk: „Nem teljesítettétek végrendeletemet, hűtlenek voltatok utolsó parancsomhoz!” Gondolkozzunk kissé ezek felett! . . .

Irodalom.

A lipcsei ev. luth. misszió kiadásában (Verlag der Ev. luth. Mission, Leipzig, Hohestrasse 7), legközelebb a következő művek jelentek meg, melyek az ár valamint 5 kr. csomagolási s postaköltség előleges beküldése mellett a „Külmisszió“ szerkesztőségénél is megrendelhetők:

1. **J. Kabisz:** *Tamulisches Dorfleben im Landbezirke von Madrás.* Palmzweige, grössere Serie Nro. 12. — Ára 6 kr.

2. **J. Kabisz:** *Dorfmission im Landbezirke von Madrás.* Palmzweige, grössere Serie, Nro. 13. — Ára 6 kr.

Olvasóink előtt ismeretes az a nagymérvű mozgalom, mely néhány év előtt a Madrász vidéki pogány falvakban egyházunk javára megindult és még egyre tart. Ezen mozgalom ébresztője, vezetője s szervező lelke *Kabisz* János hittérítő, kinek hiterős igehirdetése oly hatást gyakorol az ottani pogányokra, hogy évenként százan meg százan csatlakoznak a szent keresztség által Krisztus egyházához. Tavaly 257 lelket térített meg, legujjabbán pedig ismét 241 pogány vette fel tőle a keresztség szentségét. Természetes, hogy a hazai misszió gyülekezet figyelme fokozott mértékben ezen áldásos misszióezőre irányul és sokan öhajtották, hogy az ottani vidék, nép, szokások, missziói munka s annak akadályai s eredményeivel részletesebben megismertessenek. Ezen közóhajnak felelt meg *Kabisz* testvér a fenti két füzetben, melyekben szép iránylyal és eleven csoportosításban állítja élénk az ottani falusi életet és falusi missziót. A két füzet összesen 73 lap terjedelmű s tekintve azt, hogy 12 kép is díszíti, (melyek közül egyik, „Pogányoknak prédikáló hittérítő stb.“ lapunkban is látható), rendkívül olcsónak mondható. Melegen ajánljuk megrendelését s kérjük a német gyülekezetek lelkészeit, hogy azokat a misszióügy népszerűsítése végett, hiveik között tömegesen terjesszék.

3. **R Dworkowic:** *Einige Züge aus der früheren Geschichte der ev. luth. Missionsstation Madrás.* Palmzweige, grössere Serie, Nro. 14. — Ára 6 kr. 32 lap, 8 képpel. A dán-hallei misszió, mely Trankebárban kezdte működését, csakhamar *Madrászt* ezen nagy kikötő várost is bevonta működési körébe. Az itteni ev. luth. misszió 1726-ban vette kezdetét, de szép virágzás után, a dán-hallei misszió megszűntével, 1836-ban az Evangéliomot terjesztő angol társulat kezelésébe ment át. A luth. egyház ekkor látszólag megszűnt Madrászban, tényleg azonban ott élt tovább is a hívők szívében s mikor a lipcsei misszió átvette Trankebárban a dán-hallei örökséget, 1848. novemb. havában Madrászban is 400 szudra egyháztag visszatért az angol egyházból az ev. luth. egyház kebelébe. 1898 tehát a madrási gyülekezet újabb fejlődésének 50-éves jubileumát jelenti s ez alkalomból jelent meg ezen kedves könyvecske. *Dworkowic* 3 nagy hittérítő *Schultze* Benjamin (1726-1742), *Fabriciusz* Fülöp (1742-1788) és *Gericki* Keresztély Vilmos (1788-1803) életrajza keretében megismertet a régi madrási gyülekezet keletkezésének s virágkorának törté-

netével. Ezen 3 istenes férfiú életrajzát nem olvashatjuk mély megindulás és anélkül, hogy hálát ne adnánk Istennek, amiért ily kegyes férfiak által tétetett bizonyágot a pogányok között igaz egyházáról.

4. **F. Schad:** *Ein Festbesuch in Palliéri.* Palmzweige, kleine Serie, Nro. 14. — Ára 3 kr. 20 lap. Egy kedves kis idill, melyben Schad tand-sáuri missziónárius keresetlen egyszerűséggel leírja Pallieri leánygyülekezetébe tett utazását, az ottani szives fogadtatást, az istentisztelet lefolyását, virág-füzérekkel való megkoszorúztatását s hazatérését. Ezen füzetke is szépen mutatja, hogy mily emelőleg hat a keresztény misszió a pogányokra. Különösen megható benne *Pákiam* benszült tanító buzgó működésének jeirása. A gyermekeknek nagy örömet szerezhetünk ezen pálmaággal.

5. **A. Gehring:** *Kurzer Bericht über Land und Volk der Tamulen und die Missionsarbeit unter demselben.* 2-ik kiadás; 80 lap; 20 képpel; ára 30 kr. Aki alaposan meg akarja ismerni Tamulországot s a tamul népet, annak nem ajánlhatjuk eléggé ezen könyv beszerzését. Ismertetés helyett közöljük a tartalomjegyzéket: I. rész. *Tamulország és lakosai.* 1. Az ország határai, lakossága s ezek vallása. 2. A kasztok. 3. A tamulnép jelentősebb kasztjainak rövid jellemzése. 4. A kasztnélküli törzsek. 5. Ipar és földművelés. 6. Lakásviszonyok. 7. A tamul nők. 8. A bálványok s azok tisztelete. 9. Hogyan élnek az európaiak Tamulországban? 10. Szolgák az európaiak háztartásában. 11. Háziállatok. 12. Az ország fenhatósága. — II. rész. *A tamul misszió átnézete.* 1. A missziói munkásság kiterjedése és ágai. 2. Körutazás egy missziói állomáson. 3. A vetés. 4. Az aratás. 5. A tamul keresztények gyülekezeti élete. — Ha megemlítjük még, hogy remek illusztrációk egészítik ki a gazdag tartalmat, úgy azt hisszük, hogy nem szükséges a könyvet bővebben ajánlanunk. Vedd és olvasd!

6. **R. Handmann:** *Ueberblick über das Gebiet der Ev. luth. Mission im Tamulenlande.* 1 nagy térkép s 18 képpel. 64 lap; ára 24 kr. Handmann misszió-esperest sokan személyesen is ismerik hazánkban. Buzgó harcosa ő az Urnak, ki előbb éveken át mint hittérítő nagy eredménnyel működött a tamulok között, most pedig mint a lipcsei missziói-intézet tanára az akkor szerzett tapasztalok alapján a hittérítők kiképzésén fáradozik. Ő adja ki az egyesület jól szerkesztett lapját az „*Ev. luth. Missionsblatt*“-ot, amellel pedig ráér még más missziói művek írására s kiadására is. Legujabb szellemi terméke a fenti munka, melynek tartalmát már ismerik olvasóink, mivel ennek alapján irtam le „A lipcsei ev. luth. misszióegyesület munkamezejét Kelet-Indiában“. Csakhogy persze a könyvben minden részletesebben és érdekesebben olvasható, amellel mintegy magunk előtt látjuk az egyes misszióállomásokat, amennyiben a fontosabb templomok, iskolák, épületek, szép képekben vannak feltüntetve. Az egészet még értékesebbé teszi a mellékelt térkép, mely kiválóan alkalmas, hogy a tamul misszióról tiszta átnézetet szerezzünk magunknak.

7. **v. Schwartz:** *Dritter Bericht für die Frauen-Hilfsvereine der Ev. luth. Mission zu Leipzig.* 2 képpel, 48 lap, 18 kr. A női sziv mindenütt örömmel kiveszi a maga részét az Isten országa érdekében kifejtett munkából, csak alkalmat kell neki rá nyújtani, Igy az angolok már régóta csak úgy alkalmazzák a nőket a missziói munkánál mint a férfiakat, úgy hogy száz meg száz angol hittérítő nő fáradozik a világ minden részében Krisztus birodalmának felépítésén. Misszióink még csak néhány év óta alkalmaz nőket, leginkább diakonissziákat, kik Indiában a leányiskolákban s a nők között fejtenek ki áldásos tevékenységet. Jelenleg 4 nővér áll a lipcsei misszió szolgálatában s ezek tavalyi működéséről számol be a jelentés. A női misszió fentartására külön női misszióegyletek alakultak, melyek tavaly 8903 márkát gyűjtöttek

ezen célra. Miután légujabbán *Frenkel Ilona* k. a. *Frenkel schleizi* szuperintendens leánya is belépett a lipcsei misszió szolgálatába, a női misszió fokozott ségélyezésre szorul. Vajha nálunk is akadnának nők, kik a lipcsei női misszió ségélyezésével is megmutatnák, hogy mennyire szeretik a Megváltót. A fenti szép kiállítású könyvecske nagyon alkalmas ezen szeretet ébresztésére.

8. v. **Schwartz**: *Die Mission ein köstliches Werk*. Missionsfestpredigt über den 100 Psalm. A braunschweigi misszióegylet ez idén ünnepelte fenállásának 50 éves jubileumát, mely alkalomból a lipcsei misszió tudós igazgatóját szólították fel az ünnepi beszéd tartására. A beszéd oly mély hatást gyakorolt a hívőkre, hogy nyomban felkérték az igazgatót annak kinyomtatására. Ennek köszönhető, hogy ezen mintaszerű missziói beszéden mások is épülhetnek. Felosztása: Lasset uns aus dem 100 Psalm lernen: Was für ein köstliches Werk die Mission ist, nämlich zum ersten: wie tief ihr Grund, zum andern: wie schlicht ihr Weg, zum dritten: wie herrlich ihr Ziel. — A beszéd ára 6 kr.

9. **Das Arbeitsfeld der ev.-luth. Mission auf dem Kilimandscharo nebst dem Meru-Berg und Uguenogebirge**. Térrép 1: 250,000 mérettel; 52 cm. magas és széles. Szép kivitel. Ára 1 frt 80 kr. Vászonzra és lécekre vonva 2 frt. 70 kr. Ezen térkép az egyesület egyik afrikai munkatérét ábrázolja azon vidékekkel együtt, melyekre még cs k a jövőben fogja munkásságát kiterjeszteni. Az ezen munkatéréről tartandó előadásoknál nélkülözhetetlen utmutató.

10. **Zwölf Ansichtspostkarten mit Bildern aus den Leipziger Missionen in Indien und Ostafrika**. Napjainkban igen elterjedt sport a képes levelezőlapok gyűjtése. A fenti gyűjtemény 12 csinos képet tartalmaz a lipcsei misszió indiai és keletafrikai munkamezejéről. A ki képes levelezőlapot gyűjtő barátainak vagy rokonainak kellemes meglepetést akar szerezni, ne mulassza el ezen gyűjtemény megrendelését. Ára csak 60 kr.

Bertelsmann K. kiadóhivatala Güterslohban

ajánlja a következő missziói lapok beszerzését:

Die evangelischen Missionen.

Illustriertes Familienblatt.

Herausgegeben von **Julius Richter**,

Pfarrer in Schwanebeck bei Belgig.

Havonként egy nagy lexikon 8° alakú füzet jelenik meg 24 lap terjedelemmel s 8—12 képpel diszitve.

Előfizetési ára egész évre 1 frt 80 kr.; egy teljes évfolyam szép kötésben 2 frt 40 kr.

Mutatványszámot kívánatra ingyen küld a kiadóhivatal.

1899. január 1. óta mint **melléklap** megjelenik:

Saat und Ernte

auf dem Missionsfelde.

Illustrierte Blätter für die erwachsene Jugend.

Herausgegeben von **P. Julius Richter** und **P. Paul Richter**.

Évenként 12 füzet 60 kr.; 10 példány 5 frt 40 kr.; 25 példány 12 frt; 50 példány 21 frt.; 100 példánytól feljebb darabja 36 kr. A lap az előfizetés előleges beküldése mellett bérmentve küldetik.

A „Die evang. Missionen“ és „Saat und Ernte“ együttes előfizetési ára bérmentes szétküldéssel 2 frt 40 kr.